

dunai monitorok gránátjainak pusztítása a Szovjetház (Hungária szálló) két szobájában a június 24-iki ellentorradalomkor.

KÉPEK A MELYEKET A PROLETÁRDIKTATURA ALATT NEM VOLT SZABAD KÖZÖLNI.

LEGŐRBBKORI TÖRTÉNET
MŰV. UJN. KÖNYV. ÁRA

fények tűnnek elő. Másik oldalon egy utca árka: ebben a meghosszabbodott lyukban néhány kivilágított ablak és egy csapszék fénye. Arczomat a kerítés rostélyai közé dugva nézem a másik életnek ezt a visszafényét, majd fölmegek a fekete lépcsőn a folyosóra és a hálószobába, én, a ki vagyok valaki és mégse vagyok senki, mint egy víz-csepp egy folyóban.

Elterülünk a pricscsen a vékony takarók alatt. Elalszom, fejemet a polgári ruhám csomagjára támasztva. Reggelre hirtelenül riadok fel egy hosszú álomból.

A szomszédom a pricscsen ülve, orrára hulló hajjal vakarja a lábait, ásít, hogy szinte könnyezik bele és ezt mondja nekem: — Otthonról álmódtam.

Több nap következett egymásra. A kaszárnyába bebörtönözve maradtunk, nem tudva semmiről. Csak az újságok által elmondott híreket juttatták be hozzánk reggel a kerítésen át. A háború elhúzódik, mozdulatlanlanná vált, és mi, mi nem csinálunk semmit, a hívások, rapportok, gyülekezések között, és időnkint a szobát tisztogatva. Nem volt szabad kimenni a városba, csak vártuk az estét, álldogálva, ülve, járkálva a szobában, a mely mintha sohase lett volna üres, annyira betöltötte valami nehéz szag, avagy kóborolva a lépcsőkön és folyosókon, a melyek sötétek, mintha vasból volnának, az udvarban, egész a kerítésig, vagy egész a konyháig, a melyek az épület hátsó részében voltak és a melyekből — naphosszat váltakozva — kávé- és zsirszag jött ki.

Azt mondogatták, hogy talán, hogy bizonyosan itt fogunk maradni a háború végéig. Unatkoztunk. Mikor lefeküdtünk, fáradtak voltunk a mozdulatlanlanságtól, vagy attól, hogy nagyon lassan jártunk. Szerettünk volna a frontra menni.

Marcassin, a kinek a század-irodában volt a lakása, sohasem volt tőlünk messze és csendben szemmel tartott minket. Egy nap hirtelen leszidott engem, mert vizet folytattam a mosdóba az erre kütűzött idő után egy órával. Meglepetésemben kénytelen voltam vigyáz-állásba feszülve állni előtte. Durván azt kérdezte tőlem, tudok-e olvasni, beszélt a büntetésről és aztán ezt mondta: „Máskor ne merje ezt tenni!” Ez a szidás, talán alapjában véve indokolt volt, de az egykori Petrolus tapintatlanul csinálta s engem mélyen megalázott és elkésérítette egész napomat. Más incidensek is megmutatták, hogy nem vagyok már a magamé.

Egy napon a rapport után, mikor a gyülekezésnek vége volt, egy párisi ember a szakaszunkból odalépett Marcassin őrmesterhez és megkérdezte tőle:

— Őrmester úr, szeretnék tudni, mikor megyünk már... (Folytatása következik.)

Az olvasókhoz!

Lapunk a mai számmal újra megindulván, az esztendő hátralevő idejére

új előfizetést nyitunk.

Ebben az évben hat számunk fog megjelenni. E hat szám

előfizetési ára 15 korona.

Kérjük olvasóinkat, szíveskedjenek előfizetési díjaikat kiadóhivatalunknak mielőbb be- küldeni, hogy az expedálásról gondoskodni tudjunk.

A „Vasárnapi Ujság” kiadóhivatala: Budapest IV., Egyetem-utca 4.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Művészeti közleményeink. A művészvilág eseményeinek még nagyobb figyelmet fogunk szentelni ezután mint eddig. Mielőtt meglesz hozzá a technikai lehetőség, értesíteni óhajtunk az olvasót, mind arról a mi a művészeinket foglalkoztatja, a mit terveznek, a min dolgoznak és a mivel elkészültek. Az lesz egyik törekvésünk, hogy a mint eddig is hű képét adjuk a művészvilág, különösen pedig a képzőművészet eseményeinek, úgy szentül ismertessük azokat az alkotásokat is, melyeket a kiállításokon nem láthat a közönség.

A bolsevizmusról a bolsevizmus alatt. Mióta a proletár-diktatura megbukott, terjedelmes irodalma támadt a végzetes négy hónap történetének és kritikájának, — majdnem kizárólag selejtes ponyva, a napi szenzációra számító üzleti spekuláció terméke. Az első könyv, a mely komoly igényekkel és komoly számbavételt kívánón lép fel, Kóbor Tamás A bolsevizmusról a bolsevizmus alatt című könyve. Az író ebben azokat az elmélkedéseit foglalja össze, a melyeket még a bolsevizmus alatt tett papírra s a melyekben a közvetlen tanú frissességével bírálja azt, a mi a szeme előtt folyik. Szól a bolsevizmus első napjainak illuzióiról, a melyeket éles ítélletl hámoz le a bolsevizmus tényeiről, kemény bírálat alá vonja a bolsevizmus jelszavait, megállapítja róla, hogy nem új világot, hanem betegséget jelent, nem hoz új népkaraktert, új világnézetet és erőforrást, azt a célját sem tudja megvalósítani, hogy a nemzeti ellentéteket kiküszöbölje, sőt az egy nemzeten belül is kiélezi az ellentéteket, különösen a falu és a város ellentétét. Az internacionale ügy, a hogy a bolsevisták hirdették, lehetetlen dolog s általában a bolsevizmus alap- hibája az, hogy az eleven élet helyébe konstrukciókat akar tenni. Sorra jönnek a bolsevista programmpontok: a kereskedelem megszüntetése, a bürokrácia kiküszöbölése, a mi a gyakorlatban, mint mindenki tapasztalhatta, egy új, hallatlan méretű és gyökereig romlott bürokrácia megteremtését jelentette. Küönös élel fordul Kóbor kritikája a bolsevista kultur-programm felé; erről szólva megszólal éles gúnyja is, izekre szedi és valóságzal csúffá teszi mindazt a hangzatos kultur-frázist, a mivel az emberek szemét el akarták kápráztatni s a mi tulajdonképen a legnevetesebb oldal volt a bolsevizmusnak. A családra, szerelemre, házasságra, az anyaságra vonatkozó bolsevista elméletekre is rávilágít az író a maga kritikájának tiszta, józan lámpájával. Befejező fejezetében a jövő képét próbálja megrajzolni s

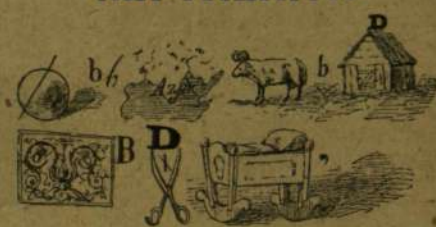
azt a hitét vallja erős nyomatókkal, hogy az új korszakot, a mely most következni fog, az fogja jellemezni, hogy az erőszak mindenféle formájában megbukott. Kóbor Tamás igen világos és hűvös elme, az ember olvasás közben sokszor csodálja azt a hidegvért, a melylyel a bolsevizmust bírálva tudja, indulat és szenvedély nélkül, de egyúttal gyönyörködik is kritikájának súlyosságában, megfigyelésének hitelességében és dialektikájának éles- ségében. A könyvet a Franklin-Társulat adta ki igen izléses kiadásban, ára 12 korona.

HALÁLOZÁSOK.

Elhunytak a közelebbi napokban: Gróf Serényi Béla, Magyarország több ízben volt minisztere, 53 éves korában, Budapesten. Az előkelő gondolkodású, önzetlen lelkületű, európai államférfi típusa volt. Olyan mágnás volt, a ki már évtizedekkel ezelőtt felismerte a közgazdasági problémák döntő fontosságát a politikában és komoly, tudományos alaposággal foglalkozott gazdasági kérdésekkel. A kilenczvenes évek elején lett képviselő szabad- elvűpárti programmal. Tisza István első kormányában kereskedelmi államtitkár lett, majd a koalíció bukásakor, Khuen-Héderváry kabinetjében előbb kereskedelmi, azután földmívelésügyi miniszter volt. A munkapárt egyik megalapítója és mindvégig jelentékeny tagja volt. IV. Károly királyhoz még prezumpatív trónörökös korából bizalmas baráti kötelekek fűzték. Ezért az őszi fölfordulást megelőző időben gyakran volt előtér- ben az ő kormányalakítása. Két hétig volt beteg csupán. A Pajor-szatóriumban megoperálták, a műtét sikerült is, de szívgyengeség támadta meg és kioltotta a daliás férfi életét. — Szegh Dező, hírlapíró, jeles orientalista, majdnem két évtizeden át az «Alkotmány» munkatársa, a kinek sok a Balkánra, különösen Albániára vonatkozó cikke jelent meg lapunkban is, 38 éves korában Budapesten. — Dr. Csáder Gusztáv, ítélőtáblai bíró, a budapesti büntetőtörvényszék elnökhelyet- tese, Budapesten. — Dr. Tódosfy Domokos, ny. táblabíró Budapesten. — F. Kiss Lajos, a «Magyar Vendéglős és Kávésipar» szerkesztője 51 éves korában Budapesten. — Bátor Imre tart. tüzér- hadnagy, öt évi katonáskodás után 36 éves korában Budapesten.

Özv. Zimmermann Károlyné, szül. Gruber Lina 53 éves korában Budapesten. — Özv. terpesti Mardovits Vinczéné, zsenai Markovits Vilma Budapesten.

KÉPTALÁNY.

A «Vasárnapi Ujság» 21-ik számában megjelent képtalány megfejtése: Nem tőri a szívet széjjel a kisdító szenvedély.

Felelős szerkesztő: Hoitsy Pál.
Szerkesztőségi iroda: IV., Vármegye-utca 11.
Lapkiadó tulajdonos Franklin-Társulat IV., Egyetem-utca 4.

29. SZÁM. 1919. (66. ÉVFOLYAM.)

SZERKESZTŐ
HOITSY PÁL

BUDAPEST, NOVEMBER HÓ 2.

Szerkesztőségi iroda: IV., Vármegye-utca 11.
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-utca 4.

Előfizetési ára: Októbertől december végeig 15 korona.
Egyes szám ára 2 korona.

Külföldi előfizetésekhöz a postailag meg-
állapított viteldij is csatolandó.

A NEMZETI PALOTA KAPUJÁBAN.

SZEGEDI EMMA, SZINÉSZNŐ.

REGÉNY. — IRTA MOLY TAMÁS.

(Folytatás.)

— Válasszák egyet! Könnyen beszél. Jól tudja, hogy nem kapok színésznőt, a ki őnt képes volna pótolni.

— Hagyjuk ezt, direktor úr. Akárki jön, játszani fog, beleilleszkedik az együttesbe, sikerei lesznek és észre sem fogják venni, hogy milyen hamar elfelejtették máris engemet. Ez különben így van helyesen.

Megint sétáltak.

— Nem! — és az igazgató búsan rázta a fejét. — Nem hiszem, hogy ez a helyes megoldás. On el akar utazni ebből a városból minél előbb. Erre megvannak a maga okai. Kész vagyok ebben a segítségére lenni. Szabadságot adok önnek, ha parancsolja, teljes gázzal, a mint megjött az a színésznő, a ki őnt egy bizonyos időre, két hétre, három hétre, egy hónapra, helyettesíteni fogja. Azután ön egy következő városban visszajön és nyugodtan tovább működik. Jó lesz?

— És mert nem kapott választ e nyájas hangon tett ajánlatára, már kissé szigorúan folytatta:

— De nem tudok hinni okokban, melyek épen őnt kényszerítik arra, hogy elmenjen a társulattól. Asszonyom, ha tagjaim közül bárki oka ennek a reám nézve nagyon szomorú fordulatnak, tessék megmondani, rendelkezésére állok. Eltávolítottam rögtön, becsületlavámra! Parancsoljon velem!

— Megmondtam világosan, hogy mire kérem és ön fantasztikus ajánlatokkal áll elő. — A mit ön kér, az borzasztó; ön talán nem is tudja, hogy milyen borzasztó! Kétségbe vagyok esve! Most akar elmenni, a mikor világosan látni, hogy ennek a szerencsétlen társulatnak az egzisztenciája ön, tetszik érteni: egyesgyedül ön. Ha ön elmegy, én tönkrem vagyok téve. Nem tudok előadásokat tartani, nem tudok műsort csinálni, nem tudok semmit. Meg fogunk bukni, nem tart soká, és én szélnék eresztetem a társulatot.

— Túloz, direktor úr. És ha én véletlenül nem önhöz szerződöm?

— Akkor már a vörös Gáspár lenne a direktor. Csak nem kívánja, hogy a magam érdeke ellen cselekedjem? Üssön agyon, löjjön le, tessék, pusztítson el, egyre megy. Ha itt hagy!... Igazán nem tudom, hogy mit gondoljak!

— Tudja rólam, hogy föltétlenül megbízható és lelkiismeretes tag vagyok; nincsenek hirtelen ötleteim, megszállásaim, kisaámíthatatlan vágyaim, meg kétségbeesztő kívánságaim. Én is szeretek nyugodtan, békésen működni; ezt már csak tapasztalhatta?

— Hiszen épen ez az! Lesújt rám, mint a végzet! Nem tudom, mitevő legyek!

— Sürgönyöz az ügynöknek, és holnapután itt van helyettem egy másik színésznő. Mert az én lelkiállapotom olyan, hogy nem törődöm most már senkivel és semmivel. Még maradok. De nekem itt minden óra gonosz keserűség. El akarom tűnni. El is fogok tűnni. Hogy mi lesz ennek a következménye? Azzal nem törődöm. De van bennem, sajnos, még egy csöpp kötelességérzet.

— Nem is lehet itthagyni a társulatot, már engedelmet kérek!

— Azért szölok önnek. Szombaton reggel utazom. Addig gondoskodik egy másik színésznőről. Én megyek.

— Jobb szerződésbe? — kérdezte az igazgató epésen; — fel volt bősztülve; mégis csak borzasztó, így felrúgni a társulat békés, eredményes működését. Mi lelte ezt az asszonyt?! Emma ránézett; elfutotta a harag; hiába beszélt eddig ennek az embernek! Nem hiszi, hogy ő tényleg azért megy el a bizonytalanba, maga se tudja még, hová... de persze, ezt nem mondta még neki, nem is mondja, nem tartozik felvilágosítással, magyarázattal se neki, se másnak... elbujni, elbujni! Az emberek olyan hitványak!

— Mert ha anyagi differenciákról van szó, kegyeskedjék csak őszintén megmondani; belátom, hogy ilyen művésznőnek ez a mostani gázi igazán nem felelhet meg és ha módomban van... —

— Nincsen módjában, igazgató úr! Sajnálom, hogy nem hisz nekem. Nem mondhatok mást, mint a mit már mondtam. Elmegyek. Hogy miért, ez az én dolgom. Ha elenged és barátságban válunk el, ennek nagyon fogok örülni. Ha nem, akkor is megyek s önnek módjában lesz megtenni a megtorló lépéseket, a miért szerződést szegtem. Nem fogok védekezni, már most belenyugszom mindenbe. Ha kívánja, játszom még ma is, holnap is, holnapután is. Szombaton reggel utazom. Isten önnel.

Megfordult és ment.

— Nagyságos asszonyom! — Az igazgató utána sietett. — Édes jó nagyságos asszonyom, hallgasson csak meg, kérem szeretettel, minek ez a fölösleges félreértés! Legyen olyan szíves meghallgatni! — Elébe állt. — Ugyan kérem, ne gyerekeskedjék. Most haragszik reám, pedig nem akartam megsérteni! Hiszen én... én a legszívesebben a tengerem hordoznám! És ha arra kérem, hogy legyen hozzám bizalommal, azt azért teszem, mert segíteni akarok magán, édes jó istenem, ezt csak nem kell külön hangsúlyoznom!

— Nem haragszom. Elmegyek. Nem egy másik szerződésbe. Teljesen az ön belátására és jóindulatára bízom, hogy mit fog tenni. Mást nem mondhatok. Nekem egészen mindegy. Láthatja, hogy nem vagyok jól; ne tartóztasson, haza akarok menni. Este játszom. Erre a három napra kitzetheti azokat a darabokat, melyekben nagy szerepem van; le játszom őket.

— Azt is kitezhetem a színlapra, hogy ezek az ön búcsúfölkérései?

— Kitezheti.

— És ha kérdezi, hogy ön miért megy el? és hová megy el? Mert kérdezni fogja az egész város!

Emma vállalt vont.

— De mégis, mit mondjak?

— Mondjon a mit akar. Önnek ép úgy nem fognak hinni, mint a hogyan ön nem hisz nekem. Isten vele.

— Az igazgató levette mélyen a kalapját: — Csókolom a kezét, nagyságos asszonyom. Ez az én halálos ítéletem.

Emma elment.

— Az igazgató utána nézett:

— Mi lelte ezt az asszonyt? Miről lehet itt szó? A mikor az ilyen asszony ennyire furcsa, akkor csak szerelméről lehet szó. De ki lehet az az illető? Borbáth? Nagyon jó színésznő, megbízható, szorgalmas... talán kellett volna egy kicsit foglalkozni vele... de nem tudhattam, hogy ez kell neki. Otthagytta az urát, nem képzelhettem, hogy azok után a tapasztalatok után még kedve szottyan... Nini, ez a Jó János tegnap este-itt járt! Szabadjegyet kért! És ez nem jutott az eszembe! Hivatták, hogy egyezzek bele a válásba. Persze, persze!... De annak a Borbáthnak van pénze. Ha fel akarják bontani a szerződést, legyen nekem is valami hasznom belőle, rám fér! Végül úgy is én adom meg az árát annak, hogy ez az asszony elmegy. Miért nem foglalkoztam vele! Hiába, a nőknek udvarolni kell!

— Kivett a tárczájából egy cigarettát és rágyújtott.

— Nehéz dolog eligazodni, ha nőrel van szó. Mindegy: a mint Borbáth felesége lesz, kérem fogom a vinkulumot. Ez lesz az én nászajándékom. Mit is kell most tennem? Megyek a postára, sürgönyözni az ügynöknek, hadd jöjjön az a másik... művésznő! Hajh, hajh! nehéz kenyér!

A szolgálta jött egy csomaggal:

— Tessék, direktor úr, itt az anyag.

— Süsd meg! — S a földhöz vágta a cigarettát mérgesen.

Borbáth másnap délelőtt megállt a Fötéren és nézte a színlapot: „Szegedi Emma búcsúfölkérése”... Mi ez?! Zúgott fel benne a hirtelen rémület; elmegy?! Nem szól, hogy elmegy, semmit sem szól. Az asztalnál le-sütött szemmel ül, nem beszél, nem eszik. Bágyadt, levert, meglátni rajta, hogy gyötörődik. A gyermekek zavára alig felel... Szegény, szegény asszony! Olyan, mint a halódó!... Lehet azt? Szabad annak a hitvány bitagnak történeti egy életet?! Így tönkretenni egy értékes életet?! Szabad így gyilkolni? Lassan ölt mérgeggel!... Le kellett volna ütönm, meg kellett volna fojtanom pusztá kézzel! Ocsmány bitang! Azt mondták volna, féltékenységből tettem, mert Emma a szeretőm, és röhögve bepizskították volna mély őszinte tiszteletemet e nagyszerű asszony iránt. Ember! Emberek! Roszabbak az állatnál!

Hazasietett.

Ma reggel nem láttam szegényt, elkertülne talán? El akar menni? Hirtelen?! és nem szól! Beszélnem kell vele! Segíteni fogok rajta!... Azt a kutyát megölöm!

Reszketett haragjában. Tombolt benne az indulat; az agya vérbe borult. A ház előtt megállt, nagyot lélekzett; próbált lecsillapodni: Csöndesen, így nem tudsz beszélni; csak nyugodtan, nyugodtan, nem szabad őt szegényt még jobban felizgatni; csak nyugodtan! — Benyitott az ebédlőbe.

— Etelka rakosgatott a szobában.

— Hol van a néni? Itthon van? Elment már?

— Etelka csodálkozva nézett az apjára. De furcsa volt ez a hang... —

— A szobájában van.

— Nyugodtan! — parancsolt magára Borbáth; levett káppal lépett az ajtóhoz. Halkan kopogott. Nem felelt rá senki. Várt egy kicsit. Nyugodtan! Újra kopogott, erősebben.

— Etelka abbaahagyta a rakosgatást; nézte az apját: de furcsa!

— Tessék! — szólt végre az asszony.

Borbáth föllelékzett; lassan leszorította a kilincset; maga se tudta, hogy lábujjhegyen lép a szobába és nesztelenül csukja be az ajtót, mintha nagybetűkhez jönne. Megállt az ajtó mellett. Arra nézett, a hol Emma ült, de csak futólag; nem akarta a nézésével zavarni.

— Borbáth úr! — Az asszony mosolyogni próbált; fölállt, odalépett hozzá.

Borbáth hirtelen lehajolt, megfogadta az asszony kezét és megsókolta; a felindulás fojtogatta a torkát.

— Tessék, üljön le... — Emma lassan kiszabadította a kezét; lehajította a fejét; visszaült a helyére.

— Zavarom, bocsánatot kérek... de beszélnem kell önnel... mert... —

— Tessék, üljön le. Nincsen semmi dolgom. Itt ülök és várok... nem várok semmit, talán az esti előadást... tessék, Borbáth úr!

Borbáth leült; kalapját a földre dobta; előrehajolt, két alsókarját a térdére támasztotta, összekulcsolta a kezét és kérdőn nézett Emmára; könny lepte el a szemét; érezte, nem bánta.

— Azért jöttem... az imént, a mikor elmentem hazulról, borzasztó dolog történt velem.

Emma bólintott, mintha helyeselné, hogy mással is történik borzasztó dolog; maga se tudta, hogy bólint.

— A Fötéren láttam a színház plakátját, az van rajta, hogy „Szegedi Emma búcsú

fellépése”... Kérem szépen, én ezt nem értem! Én ezt nem értem!!

— Igen, — mondotta Emma megszeppelve, — hármát játszom utoljára, ma, holnap, meg holnapután.

— Ma, holnap, meg holnapután... utoljára? utoljára?! Még mindig nem értem.

— Nem hagyhattam cserben a direktort, meg a társulatot.

— Nem értem... Ugy volt, hogy a társulat még három hétig játszik, én magam beszéltem a direktorral ebben az ügyben; még három hétig és csak azután... csak azután...

— A társulat nem megy el, a társulat marad, — Emma hangja vékony, finom volt és olyan, mintha nagyon messziről jönne; idegen, szokatlan hang.

— A társulat marad! Hát akkor... hát akkor?... Nem értem! — Aggódó szemmel nézett Emmára.

— Csak én megyek el... — lehelte az asszony.

Borbáth hátradőlt a széken; ez a halkán elmondott kijelentés gyilkolta.

— Elmegy!... On elmegy... itt hagy... bennünket... Nem értem.

Hallgattak.

Emma szíve tele volt keserűséggel; gyűlölte az életét.

Borbáth agyában buzdón rohant a gondolat: Nyugodtan! nyugodtan beszélni vele, nem ráijeszteni, nem elriasztani, nagyon szívesen, szegény, nagyon szívesen; nyugodtan, csöndesen, okosan beszélni vele!

— Ha megengedi... — kezdte óvatosan és akart tudatlansággal nézett Emmára.

Az asszony meg se mozdult.

Borbáth még melegebben mondta:

— Ha nem veszi tolakodásnak, nagyságos asszonyom, felajánlom a szolgálataimat. Nagyon kérem, engedje meg, hogy segítségére legyek. Becsületlavámra mondom, a legnagyobb odaadással fogom szolgálni és igen nagy megtiszteltetésnek veszem, ha bizalommal méltóztatik lenni... hozzám.

Emma most ránézett; nagy kék szeme megtelt könnyel.

— Nem... nem... nem... nem is tudom, mit mondjak... Téved, nem vagyok bajban... én nem is tudom, miért akar rajtam segíteni, hogyan akar rajtam segíteni... nem bánt engem senki és... és... szíves ajánlközását nagyon szépen köszönöm, de... igazán nem tudom... —

— On elmegy a társulattól. Ez váratlan fordulat; szerződése egy évre szól... — És most nagyon óvatosan: — De azért itt marad... itt marad nálunk?

— Elutazom.

— Elutazik! Elmegy tőlünk is. Elmegy... Nem tudom, miért. — Várt egy keveset; nem kapott választ. Halkan kérdezte: — Miért?

— Mennem kell.

Borbáth lehajította a fejét; kezét szájára tapasztotta, mert már-már felordított: boldogdátja őt a sors?! —

— Édes jó asszonyom... — szólt elfúló hangon; az érzés a torkában ült és fojtogatta; — ne haragudjék reám... de én nagyon szeretnék beleavatkozni a kegyed sorsába. Fejét hajtok az ön nagy tudására, le-nyűgöző művészetére, de tessék elhinni, ebből még nem következik, hogy ön a sorsát, az életét is éppen ilyen nagy művészettel tudja formálni. Engedje meg, hogy én, szabad talán kijelentem: jóra való, becsületes ember, férfi, a ki sokat küzdött és tapasztalt életében, — hogy én legyek az ön segítségére. Nem akarom, hogy bennem tolakodót lásson... de én mindig arra gondolok, hogy ön fölkapott egy kisfiút, a ki pórul járt, ápolta, dédelgette és nem gondolt arra, hogy ez a kisfiú idegen és hogy az ember törődje a maga bajával és ne akarjon segíteni a másén... —

Emma haloványan mosolygott:

— Igaz, én így nem tudok gondolkodni... — Áldott, jószívű asszony, épen azért mondom el, hogy tudatára jöjjön annak, a mi önben él, a mi... a mi szép, becses... és bizony... és bizony... ritka az emberek között. — A szavak már egymás hegyén-hátán buggyantak ki szájából és izgatottsága erősebb volt már, mint az akaratára. — Hada-

A ROMÁN KIRÁLYI HADSEREG ŐRJÁRATA.

rok és akadozom, és és... és alig tudom elmondani, a mi az ajakamra tödül! — mondotta és gyürte le az indulatát és meghatóan mosolygott.

— Tessék csak egész nyugodtan, lassan beszélni, Borbáth úr! — biztatta Emma és kissé húzta a szót, vontatottan, példaadón és ránézett kedves mosollyal. — Akkor nem fognak a szavak így összetörölni. Nyugodtan, lassan, nem kell sietni.

— Igen, igen, tudom: mi mindnyájan tele vagyunk jótanácssal, a mikor a másiktól van szó; de azt is tudom, hogy a jótanácsot megfogadni nagyon nehéz.

— Ó nem, csak egy kis akarat kell hozzá, tessék megpróbálni.

— Én is ezt mondom önnek és kegyeskedjek most rámm hallgatni. On itt, — Borbáth ezt a legnagyobb szeretettel mondta, — a mennyire tőlünk tellett, meleg otthonra talált; rajongással veszik körül emberek, a kik őnt imádják.

Emma megmozdult.

— A gyermekeimről beszélék. Rajongó szeretettel szeretik, ezt ön is tudja. A gyermekeknek igazuk van. Én meg boldogan látom ezeket az érzéseket kifejlődni. Nagy csapás érte volt ezt a családot és azt hittem, a véletlen, a jósors kárpótlást ad, fejedelmi kárpótlást! Nem tudom elmondani, hogy milyen nagy boldogság töltött el... —

— Kérem, Borbáth úr...!

— Mint akkor Laczika, úgy most ön akar kirohanni ebből a házából, ki a világba, emberek közé, idegen emberek közé s ott akar kinyúlani, küzködni közöttük. De most én fogom meg a kezét — és Borbáth nem mert valóban az asszony keze után nyúlani — s így szólok: Ne menjen, ne hagyja itt ezt a szerető nőthont! On is árva és ez a kis család asszony nélkül ugyancsak árva. Ne menjen el tőlünk.

Emma a fejét rázta:

— El kell mennem.

— Bocsánat, ezt nem tudom megérteni. Miért kell? miért kell?! Ki kényszeríti? Ha ön itt akar maradni, itt marad. A ki erőszakal el akarja vinni, azzal majd végzek én. Csak arra kérem, hogy maradjon itt. Nem akar a társulattal tovább barangolni; ezt meg tudom érteni. Ha megengedi, rendbehozom ezt a kérdést az igazgatóval. És ön itt marad. Ha művészetét... ha nem akarja otthagyni művészi pályáját, boldog leszek, hogy megfelelő környezetbe, az önt méltán megillető helyre segíthessem. Mert látom, hogy az előretörtetés, az érvényesülés ereje önnem nem adatott. On finomlelkű. És ez mindig hiba. De ha nem ragaszkodik e pályához, mely ugyebár tele van keserűséggel, csalódással, kiábrándulással, mint minden pálya, istenem, a mikor az ember emberek

közepett kénytelen dolgozni... alkotni! — Felsőhajtott. — Mi a legnagyobb szeretettel, a legnagyobb odaadással azon leszünk, hogy kárpótoljuk, a mennyire tőlünk telik, mindazért, a mit otthagy. A nagyszerű siker, a lelkes ünnepeletetés, a színházi est forró, de nyomban kihűlő diadala, az elragadtatás vi-hara, istenem, igaz, hogy ez különös izgal-makban gazdag élet, a mit otthagy. És mi mit adhatunk mindezt? Csöndben, nyugalmomban, békében szöjünk az ön életét össze a miénkkel... ha ez ugyan kárpótlás... ha ez is valami... —

Elhallgatott. Emma nem felelt.

— Ha kisleány volna, vagy kisfiú, most én venném a karomra és visszavinném a házba, mely az ön vára. Még mielőtt baja esik. Így azonban csak kérem szabad, de ön a könyörgésemre nem felel. Tehát ezt sem szabad tennem. Ezzel is terhére vagyok.

Fölkelt. Várt. Ránézett Emmára. Az asszony talán már nem is hallgatta, talán már nem is hallotta, hogy ő mit mondott. Jobb, ha magára hagyja. Mégis, föl kellene rázni szegényt ebből a különös tespedésből. Mert az a másik rosszabb, mint az állat?! Keményen szólt:

— Terhére vagyok, látom!

Emma nem felelt; pillantása ráesett Borbáthra, de máris elfordította tekintetét; a semmibe meredt.

— Nem fogom zavarni... Bocsásson meg, én csak jót akartam... szeretnék segíteni... —

— Segíteni? — Emma felállt, tágranyílt szemmel, csodálkozóan ránézett a férfira és fájdalmasan mosolygott. — Eddig azt tapasztaltam, hogy az ember hiába próbál segíteni a másikon... Rajtam nem tud segíteni senki... Nem is lehet segíteni... —

— Ezt... ezt én nem tudom belátni, ennek a... ennek az igazságát nem vagyok hajlandó elismerni... ezezzé... —

— Örülök, hogy találkoztam egy derék, jó emberrel. Néha találkozom ilyen emberekkel. Voltak már, a kik meg akartak menteni engem az élettől. Nem kérdésből mondom, csak meg akarom önnek magyarázni a helyzetet. Eddig még nem éreztem szükségét annak, hogy meneküljek az élet elől, a küzdelmek, csalódások, keserűségek elől. Az otthon, a rendes polgári élet is hoz bántatot, keserűt, gondot. Ide meneküljek?

— Akkor miért megy el? Hirtelen, váratlanul!

— Ezt... nem akarom megmagyarázni. Tudtam, hogy ön élem fog állani, s azt fogja mondani, a mit most elmondott és nekem ez a beszélgetés nagy megpróbáltatás, mert... mert... —

Nem tudta tovább mondani; arcát előntötte piros lángjával a szégyen; szeme könnybe lábadt; szája vonaglott.

OLASZ FOCSÁGBÓL ÉRKEZETT MAGYAR KATONÁK A KELETI PÁLYAUDVARI BARAKKOKNÁL.

Borbáth megértette. Mélyen lehajolt, Emma keze után nyúlt, óvatosan ajkához emelte és halkán, vigyázva megcsókolta.

— Nem tudom, hogyan vélekedik rólam, nem tudom, milyen érzéssel van irántam, nem is kérdezem, — mondta lassan, nehezen, halkán és a lélekzete úgy járt, mintha ereje megfeszítésével tudna csak ilyen nyugodt, halk, csendes maradni. — De én most azt mondom: Bármilyen történt és bármilyen történni, bármilyen kérem, ne feledkezék meg rólam. Mert a mi önt ér, az engem ér, ha bánat, ha baj, ha öröm: részese vagyok!

Mélyen meghajolt és lassan kiment a szobából. Halkan csúszott be az ajtó mögötté.

(Folytatása következik.)

VERSES KÖNYVEMBŐL.

A Margit-dalok új ciklusából.

I. CSAK TE MARADJ...

Csak te maradj örökre nálam,
Te és a drága kis család, —
Csak téged tartson meg az Isten,
Mint házuk védő angyalát...

Meleg mosollyal, hű szemekkel
Csak te ragyogj rám, mint a nap,
S nem lesz e földön soha senki
Nálamnál dúsabb, boldogabb!...

II. OÁZ.

A ragyogó, de rémes Szaharában
Utas mind tönkre menne,
Ha itt-ott egy-egy édes, üde forrás,
Egy-egy oázis nem mosolyogna benne.

A nagy világ tündöklő pusztaságán
Elvesztem volna régen,
Ha nem adott vón a te hű szerelmed
Erőt, vigaszt és boldogságot nékem!...

III. SZÁZ ÉVIG...

Száz évig hogyha élnek, Ha száz, sőt ezer évig
S te itt volnál velem: Járhatnék itt veled:
Nem fogyna el szivemből Csak a tavaszt érzésem
Az édes szerelmem. S nem látnám a telet.

Ha száz évet bocsátna De lennék ifju korban
Isten kegyelme rám: Hervadt, mogorva, vén,
Ajkad, szemed, kezecskéid S örökké halni vágyódom,
Mindegyre áldandám. Ha nem volnál enyéml...
Abrányi Emil.

TÜNETEK ÉS TÜNŐDÉSEK.

☉ A spanyoloknak van egy kedvenc nemzeti edelő, melynek *olla potrida* a neve. Úgy készül, hogy a legkülönfélébb ételműveket gyűjtik össze egy fazékba, s az egészet összefőzik. Különböző húsműveket, hüvelyeseket és zöldségféléket, rizst, zsírt, sajtot és gyümölcsöt kerülnek így együvé, s a szakácsné abban remekel, ha jól tudja összeválogatni azt, ami egymáshoz való. Úgy mondják, t. i. a spanyolok, hogy ez kitűnő egy ennivaló, s rendszeresen csak vasárnapként kerül az asztalukra. Higyük el, hogy csakugyan jó, ámbar a spanyol konyha felől meg vannak a magunk rossz tapasztalatai. Ez a szeretetre méltó nép, melynek kultúrája sokkal régibb mint akár az angol, akár a francia, s a melynek kitűnőek a borai, csodálni való módon rosszul főz. De hát ez izlés dolga.

Ebben a rovatban, mellyel ezentúl gyakrabban fog találkozni az olvasó, valami olyast fog találni, ami úgy készül, mint az *olla potrida*. A legkülönfélébb dolgok fognak itt egybe kerülni összevissza. Társadalmi tünetek, a mindennapi élet nyilvánulásai, olvasás közben támadt gondolatok, régi dolgokra való emlékezések és új megfigyelések, tünődések a mindnyájunkat érdeklő nagy talány, az emberi élet különböző dolgai felől.

Czímül bátran adhattuk volna ezt is: „egy öreg ember fecsegései.”

Félünk, hogy egyeseknek nem fog a főztünk izleni. De hát egy kissé az izlés dolga ez is.

A mai napok legtöbb embert érdeklő kérdése a pénz bősége. Ezzel kezdjük hát ezt a rovatot. Mert baj van, s a baj abban a tünetben mutatkozik, ami el se tudtuk volna képzelni az apáink, hogy túlsok a pénz. Az országban forgalomban levő pénzjegyek összege megközelíti a húsz milliárdot, vagyis húszszer millió koronát. Olyan összeg, a miről beszélni is alig mertek volna a régiek. Mert az ő gazdaságuk termény-gazdaság volt, s nem pénzgazdaság. Mindenük volt, ami az élethez szükséges, csak épen a pénz volt felette kevés. Gyermekekoromban — mondjuk hatvan esztendővel ezelőtt, nem volt az országban levő pénz összege száz millió. 1848-ban öt milliót tett le a magyar kormány fedezetül, s az ennek alapján kibocsátható összeg 12 millió forint volt. Az ország megállapított költségvetése 28 millióra ment egy felévre. A kereskedelem alig hogy pangott, ipar — a szó mai értelmében — egyáltalában nem létezett, a gazda pedig csak gyapjából és lásas jószágából láthatott pénzt. Pestmegye közepén nem lehetett eladásra bűzát termelni, mert a várható hasznot megemésztette a fuvar, míg az áru a Dunához ért. Ha csak oly szerencsés nem volt valaki, mint Kégl István, — Györgynék a volt képviselőnek az

atyja, — a kinek östestendei termése volt elverelve, mikor egy inséges esztendő következett be.

A gazdaság melléktermékeit pedig átalálták volna pénzért adni el. Tejet, zöldséget, gyümölcsöt értékesíteni szinte szegény számba ment. Egy volt miniszterünk nagyanyját „kalarabé bárónának” hívták az ismerősei, mert Pest alatt levő birtokán pénzért árult kerti veteményeket.

A magyar gazda jó módban élt, megvolt mindene, ami a mindennapi élet uras kényelméhez tartozik — teli konyha, pincze, ló, agár, szolgaszemélyzet, — de nem volt annyi pénzjövédelmese, s a mennyit ma egy sarki hordár keres.

Boldogult báró Kaas Ivor beszélt egyszer, hogy ifju korában elvesztette a hivatalát, s nagyon aggodott: miből él meg ezután. Csodálkoztam a félelmén, mert hisz az atyjának — a ki jó barátságban élt apámmal — ezer hold birtoka volt Farnoson, s azon felül Szent-Imrén és Vatyán is volt részjósága. Ivor nevetett a figyelmeztetésem. Nem emlékszem-e, ugymond, mennyire nem volt pénze abban az időben a gazdának. Igaza volt, emlékezhettem volna. Apám is kétszázötven holdat hasított ki a birtokából, eladta, hogy taníttathassa a gyermekeit. Pedig milyen olcsó volt akkor a taníttatás! Nagy-Körösön uri helyen, az alpolgármesternél fizettek értem teljes ellátásért havonta 13 forintot!

De pénz dolgában a nagyurak sem voltak mások. Boldogult gróf Andrássy Aladár beszélt, hogy átnézte néhai atyjának tiszadobi számadásait, s nem volt soha egy évben annyi bevétel az egész birtok után, a mennyit ő egyharmada után adóban fizetett. Az öreg Lónyay Pálnak hatezer hold földje volt s híres pinczéi a hegyalján. Soha zabot el nem adott, megették a vendégek lovai; borért pénzt soha nem látott, megitták a vendégei; félre nem tett soha semmit, de adósságot nem hagyott maga után egy fillért sem. Pedig Katalin-naptól (nov. 25), felesége nevenapjától kezdve Pál napig (jan. 25) házából a vendég ki nem fogyott. De mindent kiadott a birtok, s pénzbe csak minimálisan került valami.

És most!

Wekerle mondotta egyszer, hogy a pénz lehet sok, lehet kevés, de sohasem lehet elég. Pedig ő a pénzhez csak ért. És ime az élet ráczáfolta őreá is. Az lett a bajunk, hogy több a pénzünk, mint a mennyi elég.

Ne higyük azonban semmiképp, hogy ennek a nagy pénzcirkulációnak és a velejáró pénzértelenedésnek csak abban áll az egyedüli oka, hogy elvesztettük a háborút. Franciaország teljes diadalt aratott, s az ő pénzük mégis vesztett Svájczal szemben teljes 40 százalékos az értékéből. Pedig pénzegység áll fent a két állam között. S a francia bank aranykészlete, rudakban és érmékben 5 milliárd hallatlan nagy összegre emelkedett. És hozzá tehetjük azt is, hogy a francia államadósági kötvény is sokat vesztett az értékéből. A dédelgetett 3 százalékos rente, melybe a kis polgár előszeretettel fektette megtakarított pénzét, csak 60 frankot jegyez, a 4 százalékos pedig, melyet kénytelenek voltak behozni, csak 80-at. Annnyit tehát, a mennyit a mi megfelelő járadékunk. Mintha csak egyforma jó lenne a két államnak a pénzügyi helyzete. Az élet itt is ráczáfolta a teoriára.

És ne higyük azt se, hogy a rossz valuta csupa veszedelem, a jó valuta pedig szinzig tejfő. A svájci közzgazdák tele vannak aggodalommal, mert a pénzük olyan túlságosan jó. Attól tartanak, hogy a szabadforgalom visszaállítása után alig tudják iparcikkiket exportálni. Mert ők drágán, jó pénzzel termeltek, s rossz pénzt kapnak érte, s nem tudnak majd konkurrálni azokkal, a kik rossz pénzzel termeltek s jobbat kapnak az áruikért. S félnek a miatt is, hogy meg fog apadni a hozzájuk özőnlő turisták áradata. A ki hozzájuk képződik, meg fogja gondolni a dolgot, hogy elveszti pénzének tetemes részét a váltáskor, mikor a határunkra érkezik.

Mert hát gondoskodva van róla, hogy a fák ne nőhessenek az ógig.

LAURA BÜNE.

(Folytatás.)

Elbeszélés. — Irta Pekár Gyula.

A jámbor avignoniak egy emberként, egy mozdulattal mind az aposztrofált diák felé fordultak: „Ki ez? Ki ez?” Guszti boldogan egyenesedett ki, — a professzor, hogy elméletét erősítse, szuggesztív erővel folytatta:

... igen, őt kérdelem: mondja, nem érzi-e máris e képről a Laura erejét? Hát még ha egy ily élő nő nézne öre... érzi-e, hogy okvetlen költővé és nagy költővé kelene lennie?!

Minden szem Gusztin, — neki lángolt az arcza:

— Érzem... érzem!

Halk éljenzés. Mi, a mentorok, egymásra néztünk. Az Öreg Festőkutya nagyot rántott a dereka istrángkötelén:

— No, még csak ez kellett a Mozdonykánknak! Vége. Ezzel ugyan nem bírnak többé.

Klapp=klapp, mellettünk Guszti lázasan kodakozta tovább Laurát. Közben fanatikus ismételtette:

— Érzem, érzem!

— Mi az ördögöt érzed? — háborodott Bully.

— Azt, a mit a professzor mondott. Hogy nagy költő leszek.

A fiú kezdett vérszemet kapni. Mi egy szuszra támadtunk rá:

— Számár, nem ezt mondta! Azt mondta: „hát még ha egy ily élő nő nézne öre?... De Laura nem él, Laura, Istennek hála, már közel hatszáz éve halott...”

— Ki tudja? ...

Mi elképedtünk:

— Megbolondultál?

Gusztinak ragyogni kezdett a szeme:

— Kérlek, ne haragudjatok. Tudom én, hogy az igazi Laura nem élhet már. De hátha él, s én érzem, bizony él valahol... egy másik újabb Laura, kinek arczán ugyanilyen az ihletős isteni harmonia. Hallottátok Frollo papát? Az arcza a lélek tükré és minden ebben, a vonások titokzatos harmóniájában benne... Rá kell találnom erre az arczra...

— Te beteg vagy, Mozdonyka.

A kitóduló tömeg a terem sarka felé szorított. A nagy bivalyember a fejk fölé ágaszkodott s nem tudta levenni a szemét a Laura-képről:

... és ki tudja, hány kiadatlan szonett maradt még benne a Laura mosolyában, a mit az a jó skriba, Petrarca, elfejtett le másolni...

— S a mit, ravasz Mozdonyka, te szeretnél lemásolni, ugye?

Bully kitört:

— Na hát ez bolondok háza! Te örült, inkább tanulj, dolgozzál, írd már végre egy verset...

Fölényes mosoly.

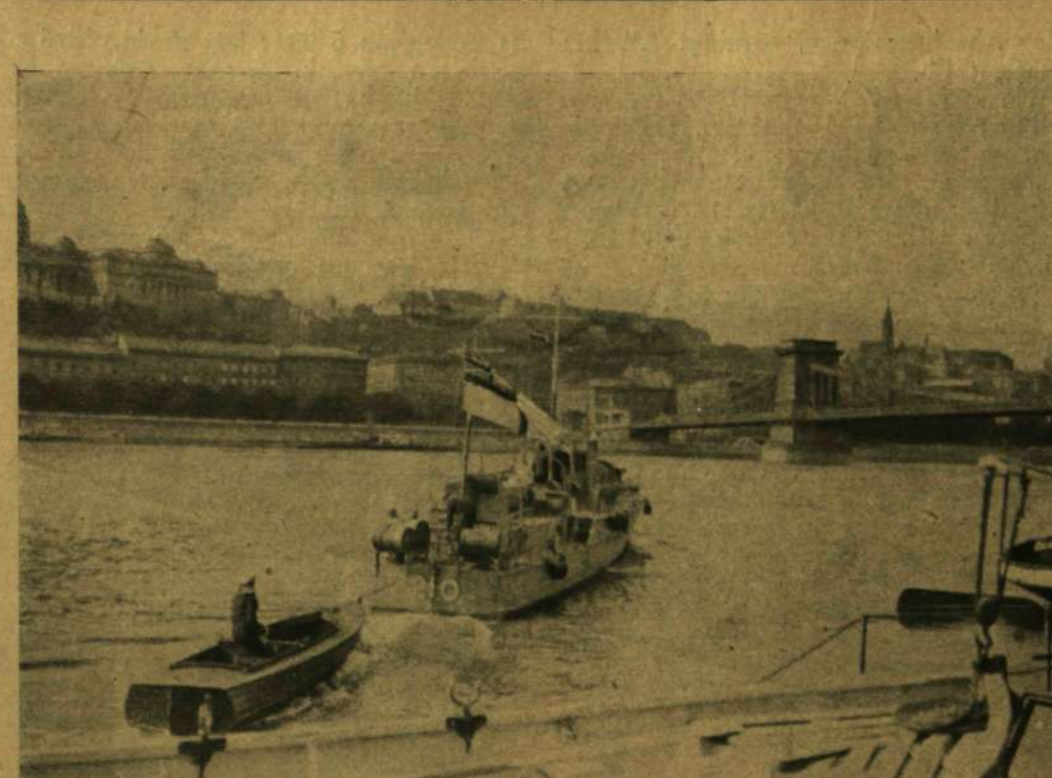
— Felesleges. Hallottátok? Mi költők csak írások vagyunk. Petrarca is az volt. A művészt diktál...

— Ez mindenesetre a legkényelmesebb!

A fiú kezdett túlságosan önértzetes lenni: — Sajnálom, de hát miért legyek én különb Petrarcánál? Ő is csak diktandót írt a Laurának sugallatára...

— Szegény Hurkakirály, — sóhajtott Medi, egy ecset rugalmasságát próbálgatva a keze fejjén, — írunk neki, Mozdonykám: azonnal maga jöjjön érted!

Nosza irtunk mi a Hurkakirálynak, ám messze van Pest Párisól, hát még Páris a Ranolders-utczától! Az öreg simmenthali százzszavas német dűhsürgönyököt eregetett: szidta és fenyegette a fiát, de nem sok foganatja lett ennek; e furcsa telegramokat legfeljebb a gyanakvó párisi rendőrség érztette félre, czitálták is Guszti holmi „köz-fársaságellenes üzemekért” nem egyszer. Ő maga cseppet se értette félre a sürgönyököt. Zsebreágta őket, felsóhajtott s átszellemült mosollyal ment tovább, a hogy ő szerette hangsúlyozni, a „hivatása útján”.

ANGOL MOTORCSÓNÁK A DUNÁN.

kendőjének a viharzását, — Laura, Laura... de érzem, jön, érkezik már...

Gűnymosoly, — pedig az egyszer tán mégse csalta meg Gusztit az előérzete. Hogy rövid legyek, aznap érkeztek meg Boldisárék Párisba. Igen, ők ketten: a mama, a híres és félelmes, „majdnem méltóságos” özvegy Boldisár Elekné és Olga. A szépséges Olga... nos? Várom a hatást, de sehogyse látom; majd tán inkább a szinpadai nevének fogom nevezni őt, — tehát Balassy Olga... hm, így se hat? Bevallom, rám se hatott cseppet se, mikor Bully azon a bizonyos estén nagylihegve, szorongva és titkolódzva felrohant hozzám a „Keleti Kérdés” ötödik emeletére. Dező a fejét vakarta:

— Hogyan, igazán nem ismerné Olgát? Óriási tehetség, de hát persze... persze... egyelőre még csak vidéken működött... Tudod, én pár éve mint basasüdi primadonnát ismertem...

— Mellékes...

— Dehogy is mellékes, sajnós, ez a fő! Tehát ide hallgass. Ulók délután a D'Harcourtban, szürcsölöm a vermouthe-sec-et, egyszerre mindenki megfordul: grandiózus fel-lépéssel két új alak jelenik meg a kávéház horizontján. Szinpadit nyelven: egy *mère noble*, mögötte ájtatos szép *jeune première genre Racine*, — a mama fájdalmas grandezza emeli tollas nagy-nehéz löféjét s mint drága külön családi erekljét cipeli, tolja hatalmas orrát; úgy jár, mint valami nyugalmazott Niobe, a ki guillotinera lép, — mögötte a leány bús és fenkölt, akár egy becsuténitásra váró mártírlány... En csak nézem őket, barátom...

— S nem ismertél rájuk?

— Nem! Pedig ime leülnek, keresően néznek körül, a pinczérrel sugdosódnak... a mártírlány felveti fátyolát s visszanez reám, igen, barátom, direkte reám néz s engem csikland ez a szinte hihetetlen gyors siker! Rám néz, mosolya hív, nógat, úgy hogy én végre is felkelek, megyek. Odaérek az asztalukhoz, — megkántorodom: „par-den!” Késő...

— Szerencsétlen, miért nem szóktél meg?!

— Nem lehetett, pajtás, a nyugalmazott Nicbe máris elfogta a karomat a napernyője kampójával. S ő erős nő, hangos nő: „Ide, lator, ép magát keressük, csak hogy ide kap-tuk!” En leülök, dadogok: „Oho, kicsoda öröm, kedves izé, hogy kerülnek ide?” Szűrő szem, pincze-hang: „Mondom, téged keresünk... hóhó, ruhig schön, ülve maradsz, — igen, utánad jöttünk ki ide Párisba!” En: „igazán? hehehe...” Olga: „Az élet zord, én nem tudok maga nélkül élni. Hallottuk, itt van, hát...” „De bocsánat, én tisztességes házasember vagyok!” Mama: „Házas lehet, de tisztességes nem, különben az is

mindegy, ha házas vagy, — ruhig!... Én: „Alászólgója!”
— No és aztán?
— Nincs tovább. Megszöktem. De a kapom, mint valami cseresznyetolvajé, a mamánál maradt, S ő még utánam kiáltott fenyegetően: „Este tizig visszajer, különben tizenegyre mi leszünk a feleségednél!” Retentő. Mit szólsz hozzá?
— Azt, — szoltam a fejemet csóválva, — hogy a nyugalmazott Niobédnak igaza van. Ezt rendezni kell, különben nálad lesz otthon baj. Menjünk, — hol az Öreg Festő-kutya?

Negyedóra múlva erős hármásban vonultunk be a D'Harcourtba. A napernyőre tűzött puha zsákmánykalap mint valami diadalszalkalp már messziről intgetve igazított útba. A mama gyanakodva mustrált: „Ohó, párbajsegédekkel jössz, lator? Nem ijedünk meg, pláne az ilyenektől... Ki ez a csirkefogó? ah, pardon, a báró úr persze most is áruhában van, ugye? Tessék...”

Leültünk. Sűgva hajoltam Medihez: „a totem-állat... Kutasd csak, micsoda állatok ezek?”

— „Mindjárt!”... Azzal az öreg előhúzta zsebéből az ő képnélküli, üres arany „gusztáló rájájt” s hunyorgatva, illetve, mintázva tartotta oda a mama és Olga elé. Boldisárné az orrát fintorította:

— De mit komédiázik itt maga? Medi a piszkos újjával továbbra is az üres rájában mintázgatót:

— Oh semmi... az állatot keresem.
— Micsoda állatot?! Maga sérteget!

— Dehogy is... Kérem, már meg is van. Pompás! Önök mindketten keverék állatok. És a legfurcsább, a legfantasztikusabb keresztézések! Szárnyas és négylábú...

— Mik vagyunk?! Ez szemtelenség!

— Igen, — újjongott Medi, — megvan: a mama ló és kakadú, a kisasszony macskával keresztézett galamb... Gratulálok!

— Kikérem magamnak!
Alig birtam a mama fenyegető ernyőjét lejjebb feszíteni.

— Kérem, térjünk a dologra. Tehát... A tollak harczián kezdtek lanszádozni az anyai lőfőn:

— Tehát itt nincs sok diskurálni való...
— Nincs, — vette fel a szót Bully, — én már kijelentettem, hogy nős vagyok.

— Füttyölök rá. Egy nőnek örökös és szent joga van arra, hogy első csábítójához, becsülete elrablójához bármikor visszatérhesen. Mi hát ezentúl magához térünk vissza, vén gazember!

— Bocsánat, — pattant fel Dezső, — én senki beesületét se raboltam el. Tévedés. Rossz adressz. Tiltakozom! oh... nem én, egészen mások voltak azok az urak, azok a bizonyos első csábítók!

A majdnem = méltóságos majdnem = ténsasszonyává lett a felesédsben:

— Hallgass, betörő!
— Kikérem magamnak. Nem vagyok betörő!

— És Bully még vállvonogatva tette hozzá:
— Egyáltalán nem értem, hogy lehessen egy már előzetesen kirabolt lakásba betörni...?

— Micsoda kirabolt lakás? Leányom, erényünk... No, pofa kell hozzá! Még tagadni mered?!

— Semmit se tagadok. Főként azt nem, hogy házas vagyok.

— Bánom is én. El fogsz válni. Nekünk van rád az első jogunk! Válassz, — vagy én, vagy a leányom!

A mama sírni s én szédülni kezdtem, — Bully az asztal alá sülyedt, Medi pedig pajzsként emelte az üres ráját az erélyes anyósi napernyő ellen. A jó ég tudja, hova, merre és meddig vadulhatott volna még ez a jelenet, midőn egyszerre valami csitító zsongás lett hangossá körülöttünk. „Laura... Laura... Hol vagy? Itt vagyok!” hangzott mindenfelől s az ösmerős kórus humorra egyszerűen ömlő olajként nyugtatta el a vihart.

Megfordultunk, — Medi a paletta-felöltő galériájába bujtatta kopaszát s az öv-istrángját kezdte cibálni: „Jézusom, — a Mozdonyka!”

— És csakugyan ő jött; jött simán, félgözzel, egyenest mi felénk. De nem ránk, mi hármunkra nézett; minket nem is látott, a mamát se; Guszti csak egy valakit látott, Olgát, — a nagy legény, mintha csak madzagon húzták volna, oly meredten, görnyedten, delejezetten közeledett. Megállt az asztaltól három lépésnyire, elővonta „zseb-Lauráját” s hunyorgatva, gusztálva kezdte a képecskét Olgához hasonlítani. A mama dühbe jött:

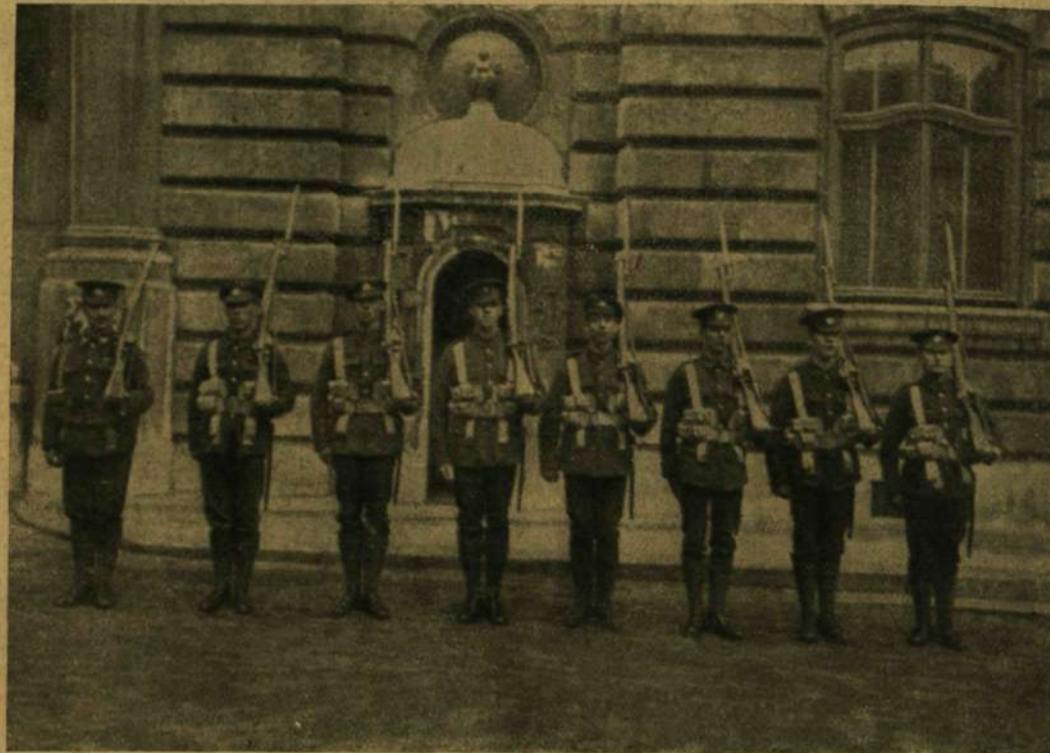
— Mi... hát ez is bolond?
Csend, csak a „Laura... Laura!” zso-

— Nem igaz, — lobbant Guszti, — Laura, Laura!
— Micsoda Laura, — tört ki a gyanakvó mama, — kikérem magamnak, az én leányomat ne nézzék holmi orfeuminak!

— Hagyja, — csitítottam.

— Dehogy is hagyom! Nix Laura, hisz csak tudom, minek kereszteltük...
— Nem tudja, — álmódzott Guszti, — fogalma sincs róla... Ide hamar, nézzétek, nem az én Laurám ez?

— Odabújtunk, — hát igen, lehetett valami a hasonlóságban... A fő persze az volt, hogy

TISZTELŐ ANGOL ŐRSÉG.

ŐRSÉG A NEMZETI PALOTA UDVARÁN.

NEMZETKÖZI ÉLET A BUDAI VÁRBAN!

lozma zsongott továbbra is körülöttünk. Egy hirtelen kiáltás: „megvan! ő az!” s Guszti karmesteri kézmozdulattal intette le a körénk torló tömeget. Aztán még közelebb jött. Most már lábujjhegyen. És levette reneteg karimás költőkalapját:

— Laura!...

Olga ámuld, de női, főként színésznői intuíciója olyasmit súghatott neki, hogy „várj, vgyázz, ne vess meg semmi hódolatot, még a bolondokét se!” S várt a Bully számára felvett előbbi mártírczczal, de valamelyes derengő, sőt bátorító új mosolylyal.

— Csak ennyit sügött megadóan:
— Nem Laura, Olga vagyok.

a Mozdonyka érezte ezt a hasonlóságot. Dezső egyszeribe meglátta maga számára a kínálkozó egérutat s a helyzet magaslatára emelkedett. Szólt bemutatató széles gesztussal:

— Méltás asszonyom: Rombany Ágost, költő!

A mama szakértő kicsinyléssel taksálta tetőtől talpig:

— Költő? Pfu!...

— Én ugrottam be, — helyreigazítóan sügtem:

— Ferenczvárosi hentesmilliomosok!
— Ah, vagy úgy? Nagyon rokonszenves fiatalember... Tessék leülni, Rombany úr...

Kár, hogy bolond, — tette hozzá a fülemhez hajolva.

— Dehogy is bolond, — intettem, — mindjárt megmagyarázom...

— Hagyja. Mellékes. Pénz a fő s a pénz, Istennek hála, sohse bolondulhat meg. Valóban annyijuk van?

— Rengeteg, — tódította Bully békülően. Boldisárné azonban nem akart békülni. Engesztelhetetlen megvetéssel bökte oda Dezső felé:

— Sohse erőlködjél. Azért nem szabadúlsz tőlünk, lator... Kivéve ha...

— Én felugrottam:

— Lehetetlen!

A mama fölényvel bölintott:

— Hogyne: bohóc és kardnyelő volt Becskereken. Olasz zsidó, de nagyon tisztességes ember. Hanem abban is tévednek, — sohse irt verset... Ohó, minket nem lehet becsapni!

— Mielőtt még magamhoz térhettem volna, már is gondos anyaként hajolt oda a leányához s oktatóan sügta a fülebe.

— Te, oszt az egyszer okos légy, Olga...

BANDHOLZ TÁBORNOK TÁVOZIK A NEMZETI PALOTÁBÓL

SIR GEORGE CLARK SZÁLLÁSA.

NEMZETKÖZI ÉLET A BUDAI VÁRBAN.

A mama találoán pislantott Olgára, ki már mélyseges diskurzusba merült Gusztival. Fülrel rám, szemmel a leányára figyelt, — kezdte már érteni:

— Ahá, hát nem az a nyivákoló Esty Laura a szegedi orfeumból? No azért, mert ezt a hasonlítást direkt sértésnek vettem volna... Hogy tetszik mondani? a Petrarca kedvese? ahoz hasonlítana az én Olgám? Ugyan már! Ez se áll, kérem. Jól ösmerem: csúnya, pisze, lompos kucsberleány volt és nem is hívták Laurának. Várjon csak... persze, Pipinek hívták! És az a Petrarca! Őt is jól ismertem...

ne a „Kameliás Hölgyet”, inkább az „Orleansi Szűzet” játszd neki!

Hát ez volt az első este. Nekem ezredem sürgönyparancsára, sajnos, másnap lóhalálban haza kellett utaznom fegyvergyakorlatra s a további fejleményeket közvetlen közelből nem ellenőrizhettem. Elutazásom előtt azonban Bullyval együtt komoly, sőt a legkomolyabb munkába vettük a Mozdonykát. Hosszan kertetünk:

— Guszti, te ránk vagy bízva; csak anynyit: bele ne mássz valami slamasztikába! Igérd meg!

Dezső baljóslatúan dörögte hozzá:

— Vigyázz. Én óvlak, figyelmeztetlek!

Guszti, ki Laurával kárpítozott falak közt ágyban nyújtózott, szinte szánakozó gúnynyal nézett fel ránk. Tüntetően porgette ujjai körül az Olgától (máris!) kapott aranyláncos medaillont s szólt eléggé prepotenszen:

— Köszönöm a szives gondoskodástokat. De bocsássatok meg, ha én mindazonáltal rendületlenül hú maradok a költészethez. Engem semmiféle irigység vagy féltékenység...

— Számár, ki irigy, ki féltékeny?!

— ...nem tántoríthat el a biztos... egészen biztos dicsőség útjától. Laurám, te vezetsz, követlek!

Bully a borzas szöke fejét csóválta:

— No, csak száktuzába ne vigyen. Én mosom a kezeimet!

Végszó, — erre utaztam el Párisból. Mentem a boulevardról toronyiránt megállás nélkül Gyöngyöstre... ezt csak azért említtem fel, hogy a meglehetősen milieukülönbség mégis valamelyest indokolja látszólagos feledékenységemet. Mert azalatt a négy hét alatt, a mit én Gyöngyösön, illetőleg a gyöngyösi patika („Kohn Mór gyógyszerháza a Szűz Máriához”) konyakos és magenkrampflikörös poharai közt fegyvergyakorlatotam, biz' édeskeveset gondoltam én párisi Laurakörünkre. Pedig sok minden történt e hetek folyamán ott künn a Szajna partján! Először is meghalt, hirtelen és egész váratlanul Laurája után költözött a szegény jó öreg Frollo papa, aztán... de ne vágjunk az események elé. Én a gyöngyös-kassai manővert normandiai tengervízben készülttem lemosni s az expresszre ülve voltaképp ki se akartam szállni Párisban. Értesítettem erről Dezsőt s ő ki is jött előmbe a vasútra. Valóságos bullyként ugrott be a fülkémbé, belém ragadt s kicibált a perrónra. Nem érttem:

— Eressz már. Mondom, én Trouvilleba megyek.

— Ordögöt. Egészen máshova mégysz te...
— Hova?

— Avignonba. Mind oda megyünk!

— Megyünk? Kik? Mikor? Miért? Minek?

— A Guszti násztűjára!...

Egyszeribe leültem a bördöndörmre:

— Ember... hát elveszi? És ti nem tudátok megakadályozni?

— Kérlek, — szabadott Bully, — én... én... én majdnem mindent elmondtam neki. Hiába! Először is nem hiszi, — oh, ösmerem én az öreg Niobét, nem nagyon ért ő az emberek megoldozásához! Másodszor, ha hinné is, akkor se bánna. Eh, Guszti szerelmes és hirtelen költő akar lenni! Most már maga is vakon hisz ebben a „Laura-reinkarnációban” s meg van győződve róla, hogy nászcsókja percében egyszerre majd megnyílnak előtte az ihlet kapui s tömegestől fog dűlni a tolla alá a sok „kiadatlan” Petrarca-vers...

— Ah?

— Igen, s erre a csudaperczre, erre az ünnepre hív ő bennünket, mentor-kutyákat, Avignonba. Mert ott „a helyszínen” akar költővé avatódni. Van ebben kis kajánság is. A Mozdonyka ugyanis meg van győződve róla, hogy mi irigykedünk rá s merő irodalmi féltékenységből akartuk meggátolni ezt a házasságot...

— Ugyan már!... De a szülők? A Hurka-király? Azonnal... Hol itt a sürgönyhivatal?

Bully megint belém ragadt:

— Ments Isten, pajtás, Guszti megesküdött, azonnal föbelövi magát, ha a szüleit értesítjük. S ő most oly exaltált?

Búsán hajtottunk a „Keleti Kérdés” felé. Először is fel Medihez az ateliernek csúfolt hetedik padlaseleltre... Tudni kell ugyanis, hogy volt Medinek tágas, pompás nagy atelierje a Montparnasson, de budhista ember-szeretettel s őt az ő csirkefogó barátainak engedte át s ez a maga ebbe e nyomorult man-sardebába költözött bele, hogy útjukban ne legyen.

(Vége következik.)

BARTOLUCCI VIKTORIA.

MÁRKUS EMILIA.

SZATHMÁRYNÉ.

VÁRSZINHÁZI EMLÉKEK.

Irta Szász Károly.

(Folytatás.)

Ez a kitünő vígjátéki színész természetesen talált magának szerepet a nagy komédia-író Molière darabjaiban is. Ezek közül is emlékszem néhányra a Várszínházból: a tüzes Danis-ra (*Tartuffe*-ben), a ki elszántan támad a szenteskedő, hitvány képmutató ellen, — a szerelmes és jóhiszemű kedves Horace-ra, a *Nők iskolájá*-ban, — Oront-ra, a *Misanthrop*-beli fűzfá-poétára, s a *Szeleburdi*-ra, kinek alakját a rövidlátás és hebehurgyaság ellenállhatatlanul kedves típusává tudta tenni, igen egyéni vonásokkal. A *Kénytelen házasság*-ban pedig ő adta Alcidas-t, a finom gallért, a ki nyájasan és udvariasan kényszeríti, — előbb karddal, majd pálczával — a házasságtól oldózkodni kezdő vén bolond Sganarellet-hogy hugát elvegye, — s mely szerepében — ámbár csak egy jelenet az egész, a darab végén — egyik legszebb diadalát aratta.

Utolsó alakítása és fellépése Halminak a Feuillet *Párisi regény* cz. drámájában volt, 1885. januáriusában. Akkor már nagy beteg volt szegény, csak a három első előadásban vehetett részt, azontúl Ujházi adta e darabban — én is csak tőle láttam már — a rideg üzletember és forró véru kéjencz, Chevrier báró szerepét. E kitünő viveur-szerep sehogyan sem illett az öregesen nehézkes, széles gesztusú Ujházi egyéniségehez, — de képelem, mily kitünő volt benne a finoman jellemezni tudó Halmi. Emlékezem, beszéltek akkor, hogy ő — alakítása kiválóságának művészi tudatában — nem volt megelégedve a külső sikerrel; s mikor szerepe végeztével — szinte az ájulásig kimerülve — lerokkadt öltözőjében, s aztán tükre előtt kezdte a festéket lázban égő arcáról letörölni. — keserűen mondogatta, hogy majd hívnák még őt viharosabbban is, de ő már nem jöhet ki többé tapsra!...

Hogy Halmi oly ifjan a halál jelöltje lett, abban bizonyára része van annak a rendkívüli testi és szellemi megerőltetésnek is, a mit előtte való évben, 1882. nyarán, a pihenésre való szünetben okozott neki Coupeau szerepének vendégként való sokszori eljátszása a Népszínházban, a Zola híres regényéből dramatizált s Rákosi Jenő fordította hatásos darabban, a *Pálinkó*-ban (*L'assomoir*). Ez már nem várszínházi emlék, — de pár szóval utalni akarok rá, mert várszínházi kedvencünknek e nagy feltűnést keltett alakítását természetesen én is megnéztem, s részese voltam annak az óriási, szinte megdöbbentő hatásnak, mely alatt a közönség állott, míg a darab hőseiből, a csendes, kedves bádogos-legényből, a boldog családi élet derült idilljén át, egy baleset nyomán iszákos korhely vált, hogy a végén a delirium tremens-rettenetes tünetei között — szalmásként rágva és görcsökből

vonagolva — nyomorultán pusztuljon el. — Bármily nagyra tartotta is a közvélemény a művészt, mégis, mint egy bírálója írta — „csalódásba ejtette a közönséget és kritikát”, mert „ennyi erőt, ily megdöbbentő hatást, lelki állapot és testi nyomor ily naturalisztikus hű s mégis művészi tökéletes festését” nem várta senki a kedves jó fiúk és szellemes raisonneurok finom ábrázolójától. A ki Halmit ebben a szerepben látta — azt hiszem, lehetetlen elfelejtenie, s ha Coupeau-jára gondol, kinek irtózatos szenvedélyét ő a lebutokban és kórházakban ellesett vonásokkal, teljesen élethűen, de mégis művészi módon festette meg — játékának realizmusa most is meg-
rázza a reá emlékezőt...

Halmi — a ki aránylag kevés ideig járhatott iskolába — az élet nehéz, s a színészetnek nem kevésbé fáradságos iskolájában igen szép műveltségre tett szert, a ki mint fordító, az írottat is jelesül forgatta. Lefordította Augier szép *Caverletné*-jét — melyben maga is igen kedves szerephez jutott, mint Bargé Raymond, melyet láttam is tőle a Várszínházban, — valamint Dumas *Két apa* cz. színművét és Najac kis vígjátékát, a *Fal tövében* címűt, melynek ő adta fiatal hőst, Tristan-t, a nevelőintézetbeli naiv növendéket ábrázoló, akkor kezdő színész Márkus Emilia mellett — s e szerepben történt meg vele a bemutatódó előadás az a mulatságos kaland, hogy játék közben leesett a bajusza, de — szerencse a szerencsétlenségben — éppen abban a pillanatban, mikor szerepe szerint e szavakat kellett mondani — színpadi helyzetére cselezve: „Ilyesm is csak velem történhetik!” Hogy aztán ezt, bajusza csupasz helyének simogatása közt mondta, az persze hatalmas derültséget keltett, s dörgő tapsokat szerzett a magát feltaláló diszkrét rögtönzőnek.

Mikor az 1885. év tavaszán a mosolygó olasz ég alatt, San Remóban keresett szegény nagy beteg Halmi enyhülést — emlékszem, mily megható levelet írt boldogult édes apámnak, ki akkor Augier *Gabrielle* című igen finom, verses darabjával foglalkozott (mit később ifj. Szász Béla fordított magyarra) s abban Halminak is szerepet szánván, felkereste őt soraival, tudakozódván persze hogy-létéről is és mielőbbi jobbulást kívánván neki. Halmi választást mily sokszor elolvastam, ha-már bekövetkezett halála után hányszor megkönyeztem! Ő már élete utolsó hónapjaiban — mint a levél hangja mutatja — tisztában volt állapotával. Nem marad már sokáig idegenben — ilyen formán írta — hazatér, mert nem tud tovább meglenni az ő kedves színpadja nélkül, s ha ez rá nézve a pusztulást jelenti is, akkor is hinni és játszani akar — hadd lobogjon és égjen el lelke ott, azokon a deszkákon, a melyekre annyi lelkesedéssel lépett s melyek nélkül az élet nem kedves neki...

Haza jött és meghalt, 1885. június 1-én. „Nagy úrt hagyott maga után és nemcsak egy szerepkört juttatott árvaságra” írja róla méltán gyászoló igazgatója, Paulay, a magyar színészetéről szóló kis tanulmányában.* Ott voltam, ott könyveztem temetésén. A Nemzeti Színház előtt Paulay a színházat s általában a magyar művészetet ért pótolhatatlan veszteség eltitkolhatatlan érzetében, mélyen meghatva mondott búcsúszótát, melyből ma is élénken emlékszem arra a nagyon igaz és igen jellemző mondatra, hogy a kit Halmi Ferencz nem tudott megnevettetni, annak nem volt kedélye s a kit nem tudott megindítani, annak nem volt szíve...

Kedves jó Halmi Ferenczünk! Hányszor megkaczagtattad és megrikattad azt a hozzád oly hűségesen ragaszkodó, reád oly felet-tébb büszke kis közönséget, ott fenn a Várszínházban s nekem, e rég szétoszlott közönség egyik, művészetedért még most is lelkesedő tagjának jól esett reád visszaemlékez-nem s letennem korán megnyílt sírodra a szerető és kegyeletes emlékezés e néhány virágszálát.

V.

A „kegyes ég” a Paulay-gárda kiválóbb nőtárgaiból többet megőrzött, a mi egyébként azért is természetes, mert hisz ők fiatalabbak voltak a férfiaknál. Az egykori *mamák és nagymamák*, Szathmáryné és Prielle Kornélia ugyan már szintén elmentek férfikollégáik nyomában, a „minden élők útján”, de már Helvey Laura csak nyugdíjba ment s mint várszínházi vendégszereplése mutatja, oda se éppen „tört reménynyel”, Molnárné is, úgy tudom, csak a színpadtól vonult vissza, Jászai Mari, Márkus Emilia, Csillag Teréz pedig nemcsak hogy játszanak még, de részben még szerepkört sem változtattak, pedig bizony elteltek „egy-két-kilencz” esztendő azóta, hogy én őket a Várszínház színpadán megismertem.

Szathmáryné elsőrendű komikául tiszteltük és élveztek. Jellemző képessége talán gyengébb, színező tehetsége kevesebb volt, minni mai utódjainak, a többoldalú Rákosi Szidinek és az elevenebb temperamentumú Kiss Irénnek, de kómikai ereje a legistább és legdúsabb forrásból tört elő, ellenállhatatlanul ragadva magával közönsége hangulatát. Kislaludy *Csalódások*-jában a képzeltő vén Lucza kisasszony, Szigligeti *Mamá*-jában és *Fenn az erdő*-jében az uralkodni akaró napemasszony és házi szarnok, Sardou *Idegesek*-jében a süket, de mégis mindenbe bele-szóló Tuiffiérné, Beaumarchais *Figaro házassága*-ban az erkölcsös Marcelina leányszasszony, kire régi botlásának következménye alaposan ráolvastatik, *Romeo és Juliá*-ban a

* „Osztrák-Magyar Monarchia Írásban és Képban.” (Magyarország III. kötete, 377. lap.)

szószátyár dajka, mindezek a sok közül kitünő szerepei voltak a hivatásán lelkesen csüngő, feladatait igen pontosan teljesítő Szathmárynének, a kivel azonban — minden lelkiismeretessége mellett is — megesett egyszer a Várszínházban, az *Ibolyafaló* előadásán, hogy egy jelenetben elkésett a színpadra lépéssel, úgy hogy az öreg Szigeti bácsi — a ki bár a maga szerepét sokszor nem tudta, most a Szathmárynéét is számon tartotta — a színpalok felé fordulva, a közönség által is hallhatólag „susogta” a maga egészséges, erőteljes hangján „Szathmáryné jöjjön be!”... Erre persze Szathmáryné sietett a belépéssel, az udvarias közönség pedig a kis zökkenést kedélyesen elintéző tapssal.

Prielle Kornélia az én várszínházi tíz esztendőm alatt szerepkör tekintetében igen nagy változáson ment át, Gauthier Margitból Réville hercegnővé tekintélyesedett. A 70-es években még láttam tőle a Várszínházban a *Kaméliás hölgy*-et s emlékszem, igen szép jelenség volt, a mint az I. felvonásban fehér hattyúprémes bál belépőjében a színpadra lépett, meg a III. felvonásban, a falusi kertben, fehér öltözetében. *Alfonz úr*-ban és *Cavarletné*-ben a megbotlott tisztességes asszony anyai és hitvesi fájdalomának oly szívemarkolóan meggyőző hangot tudott adni, mint kevesen azok közül, a kik valaha is az emberi lélek indulatának színpadi tolmácai voltak. Játékának külső hatása még inkább zajosbodott olyankor, mikor például a *Halk* cikkben az örültész csiráját szenvedélyes kreol lelkében hordó Corát játszotta, ki boszút akar állni egykori kedvesén, a ki az ő szépségét egy, az állat ösztönözött pisztolylövéllel tönkretette. Azután egészen más szerepekhez jutott. Fourchambault alakjában — különösen mikor a fényűzés és parancsolni akarás túlzásával egyszerre a családjáért szörnyűségeit dolgozni s magát másnak alárendelni akaró polgárasszony érényekébe esik — kitünő humorának engedett szabad folyást; mint Szedervári Kamilla pedig, a „vértanú özvegye”, a finom tónushoz szokott Prielle Kornélia a rikító színészalkalmazásával lepett meg bennünket, mi a punctostól felhevült cinikus asszonyi állat naturalisztikus rajzában tetőzött. Szigeti Rang és módjában a magyar parasztasszony kitünően megrajzolt alakját finom lélektan művészetével elevenítette meg, de kissé idegenszerű kiéjtésével — a mi a francia szalonokban nem volt feltűnő — némi ellentétbe jutott ez alak tösgyökerező magyarosággal. Hanem Réville hercegnője azután — okosságával, szellemességével, humorával, finomságával, kedvességével — ellenmondás nélküli tetszésre talált s elragadó játéka az egyébként is kitünő előadás leg-szebb pálmáját juttatta neki.

Jászai Mari művészi egyénisége azon egészen kivételek közé tartozik, kinek érvényesülését az életkor alig akadályozza. Ő néhány évi vidéki próbálgatás után, — melynek során Molnár György „Hazafiság a nemzetiségnek” jellegű budai népszínházának is tagja volt — a Nemzeti Színházhoz szerződött, 1872-ben — Kassainé néven — abban a szerepben, Gertrudis királynéban lépett fel először, a mely évek múlva — mikor a körülmények is jobban kedveztek a nagy tragédiáknak s az ő tehetsége is jobban megismosodott — művészi pályájának legmagasabb csúcson is — Imogén, Elektra, Margit királyné, Kleopátra, Medea, Lady Macbeth stb. mellett — egyik leghatásosabb alakítása volt s a melyben ma is teljes illúziót kelt. Tehát igaz volt a kritikának, mikor az újonnan szerződött tag első fellépéről írta, „a szenvedéstől és üres pathosztól egyaránt ment” fiatal színész nő jövőjéhez szép reményt fűzött.

Bár tragikái hősnőnek szerződött, azért eleinte más, könnyebb fajsúlyú szerepeket is adott. Mi, ott a Várszínházban, óriási hatást tett *Phaedra*-ja mellett nemcsak mint *Veleneczei kalmár*-beli Portiát, hanem pl. az *Egyetlen leány* egyik fiatal asszonyát (Gomoiósnét), de sőt a Molière *Tudós nők*-jében mint Maris szolgálatot is láttuk, a ki az igék használatában mutatott parasztságáért tudakos úrnője által megrovatván, sértett önérettel

HÚS-DRÁGASÁG IDEJÉN HOGY SZERZIK A BUDAPESTIEK AZ ENNIVALÓT.

pattan fel a vád ellen, mintha ő nem tudna jól és szépen „hajtogatni”.

Színházunk akkor az új francia iskola hatása alatt állván, természetesen ennek megfelelően fejlődött az újabb színész-nemzedék, közte a drámai primadonna, a népszerűség és az igazi nagy sikerek tetőpontja felé tehetősége és buzgalma szárnyain gyorsan emelkedő Helvey Laura is. Prielle Kornélia kezdett kiüregedni régi szerepeiből, hasonlóképpen a gyönyörű megjelenésű és széphangú, de igazi művészi tehetség dolgában a legelső közönsége soha sem emelkedett Felekiné, Márkus Emilia meg csak kezdő színész nő volt, Helvey Laura ragyogott a drámai színjátszás egén, uralkodó csillagzatként, a Várszínházban is a közönség egyik kedvencévé válván. Mikor én oda járn kezdtem, Helvey Laura még kisebb, jelentéktelenebb szerepeket adott, de csakhamar emelkedni kezdett, hogy 1878-ban, a Dumas-féle *Demi-monde* léha, rideg, fortélyos D'Ange bárónéjával, kinek „százféle hangjához” — mint akkor egyik kritikusa írta róla — százféle hangja volt” — belejusson a nagy sikerek viharos forgatagába, mely aztán a *Dóra, Odette, Fedóra, Bagdadi hercegnő, Párisi regény* hősnőinek alakításával diadalról diadalra vitt ezt a mindjobban ünnepezt művésznőt, kinek nagyszabású tehetsége nem a megindulásra kész és megindításra képes szív, hanem inkább a feltűnése és uralkodásra vágyó és tudó értelem jegyében fogant s így benne különösen az új francia színművek könyvelmü, híu, szellemes, gúnyra hajló, csalásra kész, szívtelen, érzéki asszonyai találtak kitünő ábrázolóra, olyanra, a kinek fellegását és jellemző képességét a finoman árnyaló beszéd lebilincselő művésze juttatta minden szerepében kifejezésre. A klasszikus műsorban legkitünőbb szerepének tartottuk akkor Molière *Misanthrop*-jának finoman csengő, szellemes Céliméne-jét.

Molnárné Kocsisovszky Borcsa a legizább naiv színész nő egyike volt, de színpadi élete — úgy tudom, betegeskedése miatt — nem hosszú időre terjedt. Én még hallottam tőle a Várszínházban Maritta gyönyörű költői magyarázatát a csókról, — Dóczynek akkortájt óriási tetszés közt adott pályanyertes vígjátékában — az érzés és báji, a természetesség és művészet ritka összhangjában előadva — s szív szerint mulattam *Váljunk el*-beli Cyprienne-jének hebehurgya ábrándosságán.

Utóda, Csillag Teréz, akkor kezdett, mint fejlődő és feszlő bimbó, egyénisége ritka varázsszával, hangjának valami csudálatos bájával feltűnni és hódítani. Ő — ha talán a naivság igazi hangja tekintetében nem érte is el, viszont sok tekintetben túlszárnyalta tiszta vígjátéki színész nő elődét, mert szíve kinccseit nagyobb mélységekről hozta s így

közönsége lelkére mélyebb hatást tett, — hogy csak néhány olyan szerepére hivatkoz-zam, mint a milyen pl. az *Odette*-beli Béran-gere, a *Fromont és Risler*-beli Désirée, az öreg Dumas *Felhívás keringőre* cz. kedves egyfelvonásosában Mathilde volt, az önfel-áldozás titkolt szerelem ez aranyos képviselője, vagy a *Stomfay-család*-beli Margit volt.

Márkus Emilia épen ott a Várszínházban aratta életében az első tapsokat s én azon talán nem is sokak közé tartozom, a kik látták őt egészen gyermekleány korában fellépni az *Alfonz úr*-beli csitri Adrienne szerepében s így elmondhatom, hogy művészi pályája legkezdeté óta ismerem e nagy művésznőket. Akkor, ha jól emlékszem, első éves színész-növendék volt, de az is csak úgy, hogy — egészen kiváló tehetségére tekintettel — az előírt kornál hamarabb vették be a színész-iskolába. Most is csöng — nem annyira fülemben, mint inkább lelkem-ben — kitörő felkiáltása, melylyel a közönséges házban nevelkedett „kis vadóc” addig nem ismert anyja keblére futott: „Mamám!” Ha a felfogásnak arra a biztosságára és az érzésnek arra az igazságára gondolok, a mi ebből a kiáltásból kihangzott — bizvást mondhatom, hogy Márkus Emilia most is — annyi ünnepeztetés után is — büszke lehet arra a legelső s egyben egyik legnagyobb sikerére, melynek emlékét hálás közönsége — nemes művésze nyomán fakadt oly sok igaz gyönyörűség után is — ime, máig híven őrzi.

A színész-iskola végeztével Márkus Emilia — még mindig, mint nagyon fiatal színész nő — szerződött, eleinte természetesen ifjú, naiv leánykát kellett adnia, a mi az ő egyéniségehez nem igen illett, erős forrásnak indult tehetsége minduntalan áttörte a nem neki való feladatok korlátait s így jó egy-néhány év telt el, míg a jeles művésznő megtalálta a szalon-hősnők, a szenvedélytől korbácsolt lelkű asszonyok, az érzelmeiknek parancsolni nem tudó hitvesek alakjaiból kikerülő ama szerepkört, melyben tehetsége teljes virá-gzásra jutott, s melyben ma is, sikert sikerre halmozva, működik.

De ne hiányozzék az emlékezés e soraiból a kedves *Vizváriné* neve, kit én legelső színházban-létezőm, 1872. nyarán láttam először, mint III-ad éves növendéket, egy színészakadémiai vizsgálaton, a Saint-Georges-féle *Choissy-kisasszony* című, hajdanában divatos, regényes francia vígjátékocskában, melyben ő, igen temperamentumosan adta a leánynak nevelt fiút — s ki a szóban forgó várszínházi időszak elején, még leány-fővel, mint Szigeti Jolán, de csakhamar már mint fiatal menyecske, igen kedves szubrett-színész nő volt, a *Tartuffe*-beli Dorinának, a *Liliumfi*-beli fogadósleánynak, Erzsikeknek, majd a *Próletárok* Borcsa szakácsnéjának

kitűnő személyesítője. Nem tartozott az úgynevezett nagy színésznők sorába — de én itt régi szép idők emlékeit újítgatom s ezek közé igen beillik az, a mely a pergő nyelvű, vidám kedélyű, jószívű mellékalakok szeretetreméltó ábrázolásának, egy kiváló színészcsalád egyik derék tagjának nevével kapcsolatos.

És ha már a Paulay-gárda régi dicsőségéről emlékezem, talán illik röviden szólamon arról a fiatal leánykáról is, a kit Paulay fedezett föl a színpad számára s csakhamar ő hódította el onnét. A nyolczvanas évek elején egy-egy ifjú hajdon szerepében — pl. a *Stomfay-család*-ban mint okos, finom lelkű Ida — egy szép, fekete szemű leányka kezdett a hang ritka melegével, az érzés jóleső tisztaságával feltűnni. *Adorján Bertá*-nak hívták — de csakhamar Paulayné lett, igazgató-ferje óhajára elhagyta a színpadot — és ez volt az első eset, hogy a közönség haragudott a jeles direktorra, a ki ime: a színház érdekei ellen dolgozik!

(Vége következik.)

VILÁGOSSÁG.

Regény. (Folytatás.)

Irta HENRY BARBUSSE.

Az altiszt magharagudott a kérdésért. — Tudni szeretnék! — kiáltotta. — Franciaországban az a betegség, hogy mindig tudni szeretnének. Nohát, vegyék a fejükbe, hogy nem fogják tudni! Majd tudják maguk helyett, a kiknek kell. Elég a szavakból. Most más valami kezdődik: a fegyelem és a hallgatás.

A buzgalom, a melylyel szeretünk volna a frontra menni, néhány nap múlva lecsendesült. A bujkálás egy-két feltűnő esete ragályos volt és hallottuk ismételt a refraint: — Ha mások meglógnak, én sem leszek bolond...

Volt azonban egész tömege az embereknek, a kik nem mondtak soha semmit. Végre kihirdették, hogy erősitések indulnak, öregek, fiatalok vegyesen: a listájukat az intrikák jövése-menése közben állították össze. Tiltakozások emelkedtek és csüggedtek le a raktár csöndjébe.

Én negyvenöt napig maradtam itt. Szeptember közepe körül megengedték, hogy a vacsora-leves után kimenjünk, nemkülönben vasárnapon. Esténként elmentünk a város háza elé megnézni a kommunikéket, a melyek szabályosak és egyhangúak voltak, mint az eső. Azután a kávéházba mentünk egy bajtársammal, lépést tartva, egyformán himbálók karokkal, néhány szót váltva, tétlenül és bizonytalanul különválasztva, vagy más-kor csapatostúl mentünk be a helyiségbe, a mi engem izolált. A kávéház terme ugyanolyan szagokat árasztott, mint Fantonnál és ez olyan volt, mint a múltba vágyó álom egy foszlánya, egy szűk emlék, a mely befűdött, a míg itt ültem, a rozoga párnás lócsán elterülve, kamáslis bakancsom a csikorgó kőpadlón, a szemem a fehér márványasztalon. Itt irtam Marienak és itt olvastam újra a leveleket, a melyeket tőle kaptam és a melyekben ezt írta: „Semmisem változott elutazásod óta.”

Egy vasárnap, zátonyra jutva a sétatér egy padján és ásitva a könyvezésig az üres ég alatt, láttam egy fiatal nőt arra menni. A formájának valami hasonlósága révén egy nőre gondoltam, a ki egykor szeretett; felidéződt bennem egy idő, mikor az élet élet volt és ez az egykor simogató szép test; úgy tűnt fel nekem, mintha a karjaimban tartanám, oly közel, hogy éreztem a pilláimon a bársonyos lehelletét.

Egy szemlekor láttuk a kapitányunkat. Egy pillanatra szó volt az elutazásról, de vakhír volt. Aztán ezt mondtuk: „nem kerülünk ki soha a háborúba” s ez megköny-nyebbülés volt.

MOZGALMAS ÉLET.

FRISS ÁRÚ ÉRKEZETT.

VÁSÁR A TELEKI-TÉREN.

A falra akasztott táblán, az elindulók közt megütötte a szememet a nevem. Felolvasták a rapporton is és nekem úgy tűnt fel, mintha csak ezt olvasták volna. Nem volt időm elkészülni rá: másnap este a mi csapatunk elindult a kaszárnyából a kis kapun.

XI. A világ végén.

— Elzászba megyünk, — mondták a tájékozottak.

A Sommehoz megyünk, — mondták hangosabban a jobban tájékozottak.

Harminczhat órát utaztunk egy marhaszállító vagonban, heverve és benuktan a hátizsákok, kenyeres tarisznyák, fegyverek és az izdadt testek halmazában. A vonat hosszú időközönként indult neki újra egy-egy megállás után. Az az emlékem maradt róla, hogy leginkább mozdulatlan.

Egy délután kiszállottunk, sötét felhőtömegekkel gomolygó ég alatt, egy nemrég ágyúzott pályaudvaron, a melynek födele olyan volt, mint a hal gerince. A pályaudvar egy félig lerombolt falut uralt, a mely-

ben a ronda romok alján néhány család eldegélt az esőben.

— Úgy látszik, az Aisnénél vagyunk, — mondták.

Esett az eső. A kiszállás és a kenyérkiosztás után, a melyben valamennyien vaczogva vettünk részt, gémberedett és nedves kézzel, sietve ettünk, állva az úton, melynek sűrű szűrkesége párhuzamos vonalakban csillogott, a meddig elláttunk. Mindenki magára gondolt és a szomszédainkkal nem sokat törődöttünk. Az út mindkét oldalán erőtlen és lapos síkok, határtalanul, facsoportok, nedves és zöld sárral fedett mezők.

— A zsákok fölvenni és előre! — parancsolt Marcassin őrmester.

Hova megyünk? Nem tudtuk. Átmentünk a falu többi részén. Az augusztusi visszavonuláskor a németek voltak benne, le volt rombolva és ez a rom kezdett élni, beföldni magát friss törmelékekkel és sárral, befűstölődni és kopni. Az eső melankolikusan alább-hagyott. Magasan az ég tisztasáin shrapnellek pontozták ki az eget, fűrtösen, aeroplánok körül és hallani lehetett távoli és halk

HADITANÁCS A GALICIAI FRONTON.

MÉG A RONGY-ÁRÚ IS ELKEL.

VÁSÁR A TELEKI-TÉREN.

dörrenéseiket. A lucskos úton sáros kerekekkel vágató vöröskeresztes automobiloikat lehetett látni, a melyeknek nem láttunk be a belsejébe. Az első lépésekkor az ember érdeklődött minden iránt, kérdezősködött, mint valami idegen. Egy meggyógyult sebesült, a ki velünk együtt ment vissza ezredéhez, felelgetett időnkint és mindig hozzátette: „Ez semmi még. Majd meglátod.” Aztán a menetelés magukba térítette az embereket.

Leleményesen teli hátizsákom, fenyegetően tele történytartóim, gömbölyű kenyeres tarisznyám belém ütődött s utóbb már kinezta testemet minden lépésemnél. Ez a fájdalom csakhamar éles lett, lehetetlen volt kibírni. Fulladoztam, szűró fájdalmakat éreztem, megvakított a verejték-maszok az arcomon, a mely szakadt rólam a metsző nedves eső daczára és csakhamar éreztem, hogy nem fogom kibírni még ötven perc hosszát a pihenőig. Mégis kibírtam, mert nem volt ürügyem arra, hogy egy másodpercczel hamarabb is megálljak, mint más és mert mindennek daczára mindig tudtam még egy lépést lépni. Ezóta tudtam, hogy csaknem mindig

ez az a gépies ok, a melynél fogva a katonák végig csinálják az emberfölötti fizikai erőfeszítéseket.

Északkeleti szél járt rajtunk keresztül, mi-alatt a fellágyult talajú síkokon haladtunk, melyeket az est már besötétített. Azoknak az embereknek egyikét, a kik a gyűjtőhelyen nyugtalanokdtak, hogy mikor kerülnek már a frontra, megláttam a fegyver-gúllák tövében kuporogva, felismerhetetlenné válna a fáradtságtól; azt mondta nekem, hogy már elég volt a háborúból! És a kis Mélusson, a kivel a minap Viviersben találkoztam, felém fordította verejtéktől ázott sárgás arcát, a melyen a szempillák rincei mintha vízszintű festékekkel lettek volna kirajzolva — s azt mondta, hogy holnap jelentkezni fog a betegsége állító kocsira.

Kétségbeesetten hosszú négy étappe után két óra hosszát álltunk a szintelen földön, a világtalan ég alatt, kimelegedve és nedvesen egy hideg domb tetején, egy falu nyílásánál. A szomorúság betegsége uralkodott el rajtunk. Miért álltunk így meg? Nem tudtuk róla semmit.

Este belevesztünk a faluba. Egy utczában azonban megállottunk. Az ég terhesen elsötétült. A házak homlokzatai elzöldültek, visszatükrözödték és belegyökereztek az utcán folyó patakokba. Szemünk előtt ke-rekedett a tér, feketén, csillogó sávokkal, mint egy ócska tükör, melynek csak egyes hosszú foltokban maradt meg a síkja.

Végül, jól benne voltunk már az éjszaka-ban, azt mondták: „indulj!” és elindítottak, majd hátráltattak minket hangos lármával az utcák alagútjaiban, a sikátorokban, az udvarokban. Lámpás-fénynél szakaszokba osztottak bennünket. Engem a tizenegyedik szakaszba tettek, a mely egy villában ütött tábornak, a melynek még álló részei újaknak látszóttak. Marcassin őrmester volt a szakaszparancsnokom. Ennek homályosan örültem, a komor kavardásban az ember, mint a kutya, ragaszkodott az ismert arcokhoz.

Az új szakaszbeli bajtársaim, a kik egy kalitka módjára áttört falú kocsiszinben tanyáztak, megmagyarázták, hogy a fronttól nagyon messze vagyunk, tíz kilométernyire, hogy négy napig pihenünk lesz, azután négy napra odalenn az üvegyárnál levő árkokba kerülünk. Azt mondták, hogy ez így lesz négy naponként egész a háború végéig.

Ez a beszéd megvizsgálta az erre-arra a szalmára leheveredett újon-jötteket. A fáradtságuk megenyhült. Elkézdtek leveleket írni vagy kártyázni. Ez este büszke mozdulattal a frontról kelteztem Mariehoz intézett levelemet. Megértettem, hogy a dicsőség: azt tenni, a mit a többiek megtettek és azt mondhatni: „én is”.

Három nap múlt el a pihenő tanyán. Hozzászórtam ehhez az élő fogaskerek-szerű gyakorlatokkal és robottal túlhalmozott élethez és már elfelejtettem előbbi lételemet.

Pénteken három óraker fegyveres gyűlekezés az iskola udvarában. Az elhagyott fűvön a falakról levált nagy kövek és árkádok voltak elszórva mint sárgakövek. Széltől rágatva álltunk ott, míg a kapitány megvizsgálta bennünket, belekotorva történytartóinkba, hogy bürtönnel büntesse azokat, a kiknél nem volt elegendő patron és tartalék-élelem. Az este elindultunk, nevetgélve és énekelve az út nagy kanyarulatain. Éjjel fáradtságtól tá-molyogva és vad-némán érkeztünk meg egy csúszós, végtelen lejtőhöz, a melynek széle kirajzolódott a viharos felhőkre, a melyek sűrűk voltak, mint a füst. Sok fekete tömeg botorkált ezen a roppant lejtős kloákán és nagy vas-csörgéssel estek le. A lejtős árnyék kőszában, a mely visszataszította őket, a hemzsegő emberek a fáradtság és harag jeleit adták. Mindenfelől ilyen kiáltásoktól voltunk körülveve: „előre! előre!” — ezek a kiáltások élesek voltak, mint az ugatás és közelemben hallottam Marcassin őrmester szavát, a ki ezt dörmögte: „ugyan hát! előre Franciaországáért!” A lejtő tetejére érve leszálltunk a másik oldalán. Parancs jött, hogy ki kell oltani a pipákat és csöndben kell menni. Neszek világa növekedett a távolban.

Hirtelen egy alagút-féle nyílása tűnt fel a sötétben. Elszóródtunk a lapos építmények között, melyek falain helylyel-közzel kemence-formájú fekete lyukak mutatkoztak s melyek bejárata el volt torlaszolva szeges gerendákkal. Itt is, ott is a kövek, a csement és a vakolat friss törmelékei új és élénk fehérséget mutattak, láthatóan az árnyéknak, a falazatok fölött.

— Ez az üvegyár, — mondta nekem egy katona.

Pihenőt tartottunk egy törött falú és kőpadlójú udvarban, a hol nem lehetett egy lépést se tenni, sem leülni, hogy üveget ne törjön az ember. Csúszós, romokkal, majd sárral tele ösvényeken mentünk ki az üvegyárból. Posványos, piszkos, sötét mezőkön át, melyeket az éjszaka homályosan világított meg, egy roppant kráter szélére értünk. Ennek a szakadéknak a feneke, a mely körül tintaszínű pocsolnyák tükröztek, fényekkel és dörgésekkel voltak benépesítve.

— Ez a kőbánya, — mondták nekem. Folytattuk a menetelést vég nélkül. Fel-felé mentünk, siklottunk, sülyedtünk ezek

felé a mélységek felé, a hol tapogatózva felsemértük a szekerek tömkelegét és a felváltandó ezred előcsapatát. Elmentünk egy csoport barakk mellett, a mely el volt szórva a krétás sziklapart lábánál, a melyet ott láttunk kirajzolódni a tér fekete köreiben. Lövészek közeledtek, sokasodtak mindenfelől, agyúddörgések reszkettek lábaink alatt és fejünk fölött.

Hirtelen egy szűk földtorok előtt találtam magamat, a melybe a többiek egyenként eltűntek.

— Ez a lövészárk — súgta egy ember, a ki utánam jött. — Az elejét látni, de sohasem lehet látni a végét. Hát csak előre.

(Folytatása következik.)

Az olvasóhoz!

Lapunk a mai számmal újra megindulván, az esztendő hátralevő idejére

új előfizetést nyitunk.

Ebben az évben hat számunk fog megjelenni. E hat szám

előfizetési ára 15 korona.

Kérjük olvasóinkat, sziveskedjenek előfizetési díjait kiadóhivatalunknak mielőbb beiktatni, hogy az expedicióról gondoskodni tudjunk.

LEŐJABBOKI
MŰZSÉUM KÖNYVTÁRA

A „Vasárnapi Ujság” kiadóhivatala
Budapest IV., Egyetem-utca 4.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

Az elsodort falu. Szabó Dezső két-kötetes nagy regényét most igen sokan olvassák, nemcsak azért, mert körülbelül az egyetlen nagyobb igényű új magyar szépirodalmi könyv, hanem azért is, mert a tartalma erősen benne úszik a mai napok így adott politikai sodrában. Politikai regény, vállalt célja szerint a magyarság tragédiáját próbálja egy nagy képen összefoglalni, megmutatni belső romlásának okait s talán utat is mutatni, a melyen ebből a romlásból kiküzdhetnők magunkat. Az összes társadalmi osztályokat sorra veszi és saját kritikát mond róluk: mindennél csak romlottságot, elgyengült erőt, testi-lelki betegséget lát: a parasztság félállati öntudatlanságban, pálinkaszagu lelki eltompultságban él, a vidéki középosztály, a parasztek hivatott vezetői, a papok, tanítók, mind csupa felszínes műveltségű vagy teljesen műveletlen, erkölcsileg beteg, alkoholba fúló moralitási félemler a züllés határán, vagy azon már jóval túl, a fővárosi intelligencia csak az üzlet után rohan s óváran, a vezető osztályok a nemzet igazi érdekei, a társadalmi és kulturális haladás iránt teljesen közömbösen csinálják a maguk kis hatalmi játékaikat. Az író a düh lendületével ontja ki magából azokat a képeket, a melyekben ezt a bomlást mutogatja előttünk, szinte úgy érezzük, mintha valami pathologikus gyönyört találna a megdöbbentő, undorító és szegényteljes képek részletezésében. A romlott magyarsággal szemben odaállítja a hidegen számító, üzletileg szoros fegyelmet tartó zsidóságot, a mely a magyarság tejlétét leszedi magának. A regénynek ez a zsidóellenes tendenciája bizonyára nagyban hozzájárul mai népszerűségéhez, de ennek nem az az egyedüli tényezője. Szabó Dezsőben van valami igen erős impulzus, a mely izgatottá, de egyúttal szuggesztív is teszi azt, a mit mond. A szavak, a képek egymás hegyin-hátán torlóva rohannak, roppant feszültségek és sivar ellankadás véglelei közt hanyódnak a regény, folyton látjuk az író küzködését mondanivalójával, érezzük, hogy egész lélekkel csinálja, a mit csinál, néha szinte az önkivételig izgatja magát s végig játszza az érzés egész skáláját az egyszerű, nyugodt elbeszélés ritka pillanataitól fogva a magából kikelt és önmagát túlkibáló rekedt üvöltésig. Embert látunk a regény mögött, a ki minden fenntartás, minden szemérmeskedés nélkül, a műveltség minden önfegyelmét elhajtva tárja ki az olvasó elé a maga vulkanikus lényét: az írónak ebben az önmagával, témájával és a művészi forma rá nézve leküzdhetetlen nehézségeivel való harcával játszunk le előttünk, mint egy izgalmas dráma, a melynek lehetetlen nem kerülni hatása alá. S ez az író, a ki így kitarja magát előttünk, beteg lény, tele abnormitással, a látásnak s a reagálásnak megdöbbentő elferdüléseivel. Betege a gyűlöletnek, a dühnek, az egész világot elárasztja gyűlöletével és minden embert betegnek, az örültség és moralisanitvány szélén álló-

nak lát. Nincs alakja, a kibe bele nem oltotta volna a saját betegségét, — illetoleg csak az ilyen beteg lelkeket tudja megrajzolni: Farscsy Jenőt, a jobbra hivatott, tehetség, de methetetlen elzüllött kálmánista papot, Kurucz Ilonát, a házartós, gonosz hárpia talusi tanítónét. A mikor egészséges, erős, harmonikus lelket próbál megkonstruálni, mint János alakjában, a kiben a magyar erőt, a magyar egészséget, a magyar jövőt akarta megismeríteni, írói ereje teljesen cserben hagyja, az alaknak nincs semmi kontúrja, absztrakt elgondolás marad, az élet minden színe nélkül. Farkas Miklós alakját sem bírta megcsinálni, egy-egy helyzetben egy-egy mozdulatát eltalálja, de az egész alak érthetetlen zűrzavar, néha pedig egészen naiv konstrukció. A nőket nem ismeri: nőalakjai, élükön Judittal, levegővel bélelt, élettelen bábuk, a kiket az író szeszélye rángat pocsoljáról pocsoljára. A szerelem titka — titok maradt az író számára; szerelmi jelenetei vagy naiv, realitás nélküli elképzelések, vagy a szerelemnek csak legalantasabb formáiban tapasztalt ember romlott fantázia-képei. A mint valamely alak megjelenítéséhez valami pozitívum: szeretet, gyöngédség, megerő együttérzés kellene, ott megakad az író. A jó emberekkel nincs benne kongenialitás, a komplikált, gazdag egyéniségek megértéséhez a lélektani szinten ereje hiányzik belőle. A regény a legegyszerűbb könyvek egyike, két-három részlete ragyogó írói képességgel van megírva, némely motívumot, emberi vonást finom megértéssel pillant meg és rögzít le, de aztán egész fejezetek következnek, a melyek olvasóinkat sivatagban érzik magát az ember. Az első kötetben jóformán mindent elmond, a mi mondanivalója van, a második kötetre csak töredékek maradnak s ennek a második kötetnek a második fele már kiábrándító vergődés: az író már kész van témájával, de nem bírja befejezni és nyújtja tovább, pedig csak üres szavakat tud már adni. A stílus is olyan, mint az író maga: izgatott, túlszűfolt, a kifejezéssel erőszakoskodó, sajátos módon merev és ugyanazokat a kifejezési formákat modorosán ismétlő. Nem egyszer olyan izgatott az író, hogy írni-tudása teljesen elhagyja, ilyenkor dadog és akadozik, semmiképpen sem bírja magát kifejezni. Az a brutalitás, melyet az alakjaival s általában az emberekkel szemben tanúsít, megnyilatkozik írásmódjában is: nemcsak a magyar irodalomban, de a világirodalomban sem tudunk példát az ilyen durva beszédmódra. A regény politikai tekintetben tagadhatatlanul rámutat a magyarság nem egy betegségére, bűnére és veszedelmére. — ebben nem eredeti ugyan, mert a magyarság sorsáról és helyzetéről való koncepciója egészében véve Nagy Endre politikai költészetének parafrazisa, de megvan az az érdeme, hogy sokszor úgy hangzik mint valami vészkiáltás, melyre megdöbbenően kell a magyaroknak felfigyelni. Irodalmi tekintetben, ha leszámítjuk a regényből azt, a mi benne reminiscencia Móríc Zsigmondra, egy egészen sajátos írói típust láthatunk benne igen jellegzetesen kifejeződe: egy rendkívüli írói tehetséget, a mely önmagában összeomlik a saját harmonizálatlanságán, az emberi és művészi fegyelmel teljes hiányán és még inkább moralitásának roppant fogyatkozásain.

HALÁLOZÁSOK.

Elhunytak a proletárdiktatura alatt, a kiknek haláláról nem volt szabad az újságokban megemlékezni, a következők:

Idősb Hollán Sándor, nyug. államtitkár, a postatakarékpenztár volt igazgatója, 77 éves korában és fia Hollán Sándor, a kereskedelemügyi minisztérium államtitkára. Meggyilkoltattak.

Aggházy Gyula festőművész, május 15-én, 69 éves korában.

Berczik Árpád író, jul. 17-én, 77 éves korában. Dr. Csányi Gusztáv ügyvéd, április 30-án, 58 éves korában.

Dobsa Miklós kivégzett ellenforradalmár huszárszázós, május 31-én, 19 éves korában.

Báró Eötvös Lorándné, április 8-án, 66 éves korában.

Dr. Eötvös Károly író, április 8-án, 76 éves korában.

Báró Eötvös Loránd egyetemi tanár, április 9-én, 71 éves korában.

Dr. Ferenczy Zoltánné, egyetemi tanár neje, április 9-én, 58 éves korában.

Gerenday László, a belga halókocsi-társaság igazgatója, 68 éves korában.

Herczeg Géza kivégzett magánhivatalnok, jun. 24-én, 42 éves korában.

Kiss György szobrászművész, április 30-án, 67 éves korában.

Dr. Kovald Emil vegyész gyáros, május 1-én, 58 éves korában.

Johanovics Sándor temesmegyei főispán, április 30-án, 59 éves korában.

Lemberkovics Jenő kivégzett tüzérszázados, jun. 24-én, 34 éves korában.

Mesterházy Kálmán festőművész özvegye, április 18-án, 83 éves korában.

Mildner Ferenc kivégzett százados, június 24-én, 38 éves korában.

Madarasy Pál árvaszéki ülnök, augusztus 3-án, 66 éves korában.

Nikolényi Dezső kivégzett rendőrfogalmazó, jun. 24-én, 22 éves korában.

Dr. Navratil Imre egyetemi tanár, április 1-én, 85 éves korában.

Óváry Lipót főlevéltáros, április 3-án, 90 éves korában.

Odescalchi Erba Hugó herceg nagybirtokos, május 29-én, 76 éves korában.

Dr. Páry Sándor szepesi püspök, március 24-én, 71 éves korában.

Petri Elek, református püspök neje, jul. 23-án, 65 éves korában.

Báró Szentkereszty Béláné, augusztus 18-án, 65 éves korában.

Stenczel János kivégzett ügyvéd, április 23-án, 34 éves korában.

Szuppán Vilmosné, kereskedelmi akadémiai igazgató neje, augusztus 11-én, 62 éves korában.

Dr. Toldy László fővárosi főlevéltáros, március 25-én, 73 éves korában.

Thék Endre nagyiparos, június 9-ikén, 77 éves korában.

Sztelehó Andrásné, szül. Sárkány Aurélie, október 6-án, 94 éves korában.

Waldhauser Adolf vasnagykereskedő, jun. 8-án, 77 éves korában.

Várkonyi Bálint, kivégzett dömsödi malomtulajdonos, április 23-án, 52 éves korában.

Zöldi Márton író, április 25-én, 66 éves korában.

Gróf Zichy Andor nagybirtokos, 55 éves korában.

Báró Harkányi Frigyes nagybirtokos, Szirákon, 90 éves korában.

Szemere Miklós az ismert sportférfi, 62 éves korában, Bécsben.

Gróf Dessewffy Aurélie, szül. Károlyi Pálma grófné, április 18-án, 69 éves korában, Büdzentmihályon.

Berend Miklós gyermekorvos, június 24-én, 45 éves korában.

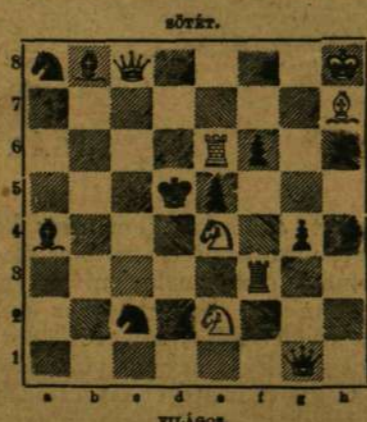
Szerkesztői üzenetek.

Kétkedő. Nincs igaz a gyanúsításával; mi a kézirátokat, akármily ismeretlen ember küldi is be, mindig szeretettel olvassuk s érdemük szerint bíráljuk el. Semminek sem örülnénk jobban, mintha alkalmunk volna eddig érvényesülésükben gátolt új tehetségeknek utat nyitni, — csak hogy ezeknek valóban tehetségeknek is kell lenni.

Agyúlvész az éjszakában. Nem azt mondja el, a mi a témájában elmondani való, melléje beszél a témának. Az írók az az igazi próbája: meg tudj-e fogni s ki tudj-e fejezni a téma magva körüli gondolatok közül épen azokat, a melyekre célja szerint szüksége van.

SAKKJÁTÉK.

3140. számú feladvány Korohmáros Endrétől.

Világos indul és a második lépésre mattot ad.

KÉPTALÁNY.

A Vasárnapi Ujság 22-ik számában megjelent képtalány megfejtése: Ecsületesnek munka a kegyere.

Felolós szerkesztő: HOITSY PÁL.
Szerkesztői iroda: IV., Vármegye-utca 4.
Lapkiadó tulajdonos: Franklin-Társulat IV., Egyetem-u. 4.

30. SZÁM. 1919. (66. ÉVFOLYAM.)

SZERKESZTŐ
HOITSY PÁL

BUDAPEST, NOVEMBER HÓ 16.

Szerkesztői iroda: IV., Vármegye-utca 11.
Kiadóhivatal: IV., Egyetem-utca 4.

Előfizetési ára: Októbertől december végéig 15 korona.
Egyes szám ára 2 korona.

Külföldi előfizetésekhöz a postailag megállapított viteldíj is csatolandó.

GRÓF TISZA ISTVÁN.

Koller utóda Szenes felvétele.